

Islámský svět

Jádrové oblasti islámského světa: Severní Afrika (po jižní okraj Sahary), oblast JZ Asie, část JV Asie (Indonésie, Filipíny,...), střední Asie (Kazachstán, Turkmenistán).

Charakteristické rysy přírodních podmínek v severní Africe a JZ Asii: horko, sucho, malá vlhkost vzduchu, UV index, nedostatek srážek., minimum povrchové vody => málo vegetace, naleziště ropy, poušť.

Povrch

Nejstarší jádra kontinentů, pocházející z období starohor, starších prvohor – štíty (tabule).

Třetihorní vrásnění (Alpinské vrásnění) – nejmladší pohoří v severní části, mladé => zemětřesení a sopečné projevy.

Pohyb Afriky na sever.

Vyhledej pohoří: Vysoký atlas, Taurus, Elbors, Zagros.

Velká příkopová propadlina – rozsáhlá tektonická porucha, která se neustále prohlubuje, největší na pevnině – táhne z Libanonu přes Mrtvé moře, Rudé moře, stát Eritrea – Asalská proláklna (nejnižší bod v Africe).

Příkopová propadlina – sníženina tektonického původu vzniklá poklesem zemské kůry. Je většinou dlouhý, úzký a hluboký.

Jedna část prochází Etiopskou vysočinou – tektonická jezera. Druhé nejhlubší jezero světa - Tanganika.

Druhá část prochází přes Keňu, Kilimandžáro => hory => sopečný původ.

Poušť – území s extrémně aridním (= suchým) prostředím, kde výpar převažuje nepatrné srážky (v průměru méně 200 mm ročně).

Pouště Sahary: poušť Uarán, el Džuf, Erg Igidi, Erg Šeš, Velký západní Erg, Velký východní Erg, Hamáda al Hamrá, Arabská poušť, Lybijská poušť, Nubijská poušť.

Erg = písečná poušť

Hamada = kamenitá poušť

Šott = solná poušť

Příčiny vzniku pouští: suché pasáty, atd., desertifikace – tlakové výše.

Pomocí map v atlase zjistí informace o sahaře:

Sahara:

- Největší poušť na světě – 9 milionů km²
- Stará pohoří, později však ovlivněná pozdější sopečnou činností. Nízká biodiverzita, velmi zvětralé.
- Extrémní klimatické podmínky (Nejvyšší naměřená - 58°C v Lybiji ve Azízi), ve dne extrémně vysoké teploty, v noci velmi nízké teploty. Chybí oblačnost => v zimním období dokonce i mrzne.
- Suché – nejsušší Asuár - 0,5 mm
- Chybí říční síť, velké toky na okrajích (Nil, Senegal), vádí – občasný tok.
- Zásoby podzemní vody – hluboká podzemní jezera (artézská voda), dříve tam nebylo sucho.
- Pouze 2 miliony lidí – při okrajích – Berbeři, Tuaregové
- Překlad „sahara“ => žlutý nebo neúrodný

Klimatické podmínky

Tlaková výše => suché klima s minimem srážek a vysokými denními teplotami (50 - 55°C ve stínu).

Tropická vzduchová hmota, střídání léta a zimy. Obecně převažuje výpar nad srážkami, roční průměr srážek je pod 200 mm.

Pohyb vzduchových hmot „za sluncem“.

Velké teplotní rozdíly mezi dnem a nocí, intenzivní vítr => písečné bouře, erozivní účinky, rozšiřování pouště, vytváření a posun dun.

Mechanické zvětrávání. Voda má destruktivní účinky (když jednou za čas naprší).

Vyplavování minerálů z hloubky nahoru => vzniká tvrdá vrchní „slupka“.

Vodstvo

Není vyvinutá pravidelná říční síť (ačkoliv dříve byla), velké toky pouze na okraji Sahary.

Ve vnitrozemí akorát vádí – občasné toky, záplavová vlna po chvíli deště, po jeho skončení se okamžitě vypařuje a toky opět vysychají!

Velké bezodtoké oblasti – voda se nedostane do oceánu - Mrtvé moře, Čadské jezero.

Nil, Eufkrat, Tigris, Niger, Senegal.

Nil

Délka Nilu – uvádí se 6 695 km, to zahrnuje i řeku Kageru která ústí do jezera Ukurewe (Viktoriino jezero). => Viktoriin Nil => Albertovo jezero => Albertův Nil => Horský Nil => po soutoku s Bahr al Ghazal se nazývá Bílý Nil (podle splavenin) => zleva přijímá řeky Aswa a Sobat.

U Chartúmu se stéká s Modrým Nilem (ten vytéká z jezera Tana) => přijímá zprava řeku Atbaru => hranice Egypta => Nilská delta.

Využití k zavlažování.

Přehrady proti ničivým povodním a k rozšíření zavlažovaných polí: Asuánská přehrada, Násirovo jezero,

Protíná tři podnebné pásy, minimální průtok 500 m³/s průměrný 2600 m³/s, maximální 15000 m³/s.

Katarakty – peřeje.

Podnebí suchých tropů a subtropů

Oblast leží v suchém tropickém a subtropickém podnebném pásu.

Střídání léta a zimy souvisí s obdobím sucha a dešťů

Vliv vysokého tlaku, tropické vzduchové hmoty a pasátů.

Převažující výpar nad srážkami.

Pravidelné větry vytvářejí a přesouvají písečné přesypy a duny.

Ničivé písečné bouře.

Slané močály – kvůli výparu.

Říční oázy a oázy s artéskou vodou.

Čadská pánev

Sladkovodní Čadské jezero s vysokým obsahem vody, je sladkovodní, a vlivem vysokého výparu se neustále zmenšuje. Kolem jezera jsou bažiny ve kterých roste papyrus.

Jediným přítokem je řeka Šari, zanáší jezero půdními částicemi, časté pasáty přináší písek => zasypávání.

Jezero bylo rozděleno na Severní a Jižní.

Mrtvé moře

Leží na hranici mezi Izraelem a Jordánskem. Jedná se o nejhlubší proláklinu souše - 400 m.

V jezeře je extrémní salinita - kolem 280 promile.

Lokalita je součástí velké příkopové propadliny.

Na Izraelském pobřeží jsou lázně na kožní, respirační a pohybové obtíže.

Islám

Islám vznikl přibližně v 6. století (7. století) na západním pobřeží Arabského poloostrova.

Monoteistické náboženství - jediný bůh Alláh.

Mohamed - prostředník mezi Alláhem a prostým lidem => Korán.

Homogenita etnických skupin, ale velmi rozlišný přístup k islámu (politika nebo náboženství).

Velmi konfliktní oblasti. Velké hospodářské oblasti. Demokratické a nedemokratické oblasti.

Problém postavení ženy ve společnosti (záleží na ortodoxnosti dané země).

Povinnost 5x denně se pomodlit směrem k Mekce, a minimálně jednou za život podniknout cestu do Mekky.

Dodržovat ramadán - devátý měsíc v jejich kalendářním roce - od východu do západu slunce se nesmí jíst. Zákaz vepřového masa.

Džihád - svatá válka proti vnitřnímu nebo vnějšímu nepříteli ohrožujícímu islámský stát. Cílem je islamizace světa.

Fundamentalismus - urputné lpění na základních principech, islámský fundamentalismus.
Zneužití islámu pro terorismus.

Šaría - náboženské právo, islámský zákon, který stanoví závazné normy v oblasti společenského soužití.

Velká chudoba => školy sponzorované terorismem => vychovávání k položení života ve jménu Islámu.

Maghrib - Arabský výraz pro západ slunce => 4. modlitba (při západu slunce)

Historický vývoj

Chalífát - Chalífa - nejvyšší duchovní vůdce, v současnosti žádný není, protože již neexistuje jedna říše => říše, jejíž počátek patří do 7. století, z Arabského poloostrova.

Od 7. století chalífát - říše Arabů, poměrně rozsáhlá.

1516 - 1918 - nadvláda osmanských Turků, jen Maroko a Omán se jim nepodařilo začlenit.

V 19. století a 20. století - kolonizace Velkou Británií, Francií, Španělskem, Itálií - zabránilo sílící dynastii Saudů politicky sjednotit celé území Arabského poloostrova.

Poválečná dekolonizace - avšak neustálý vliv (jde o ropu), uměle vytvořené hranice => problémy.

Civilizační centra, počátky závlahového zemědělství (Nil, Mezopotámská nížina).

Etnické složení - europoidní rasa (bílá) - semité nebo hamité, Převážně Arabové, kteří vytlačili Berbery (jedním z největších kmenů jsou Tuaregové).

Velké rozdíly v ekonomické úrovni zemí, to záleží na množství vyvážené ropy.

LAS - Mezinárodní vojensko-politická organizace Liga arabských států.

Náboženství – střed Islámu, křesťanství (v malé míře) a Judaismu.

Samotnou kapitolou jsou židé, kteří byli rozseti v malých skupinkách po celém světě.

Do světové ekonomiky je Arabský makroregion zapojen především produkcí ropy nebo fosfátů, ostatní ekonomické aktivity nemají příliš velký význam. Velký vliv globalizace, dopad na životní úroveň obyvatelstva. Avšak některé státy jako Írán a Irák těží sice ropu, ale prostý člověk z toho nic nevidí, vše jde do zbrojení a výše postaveným.

Vysoký přírůstek obyvatel - spolu s chudobou vytváří živnou půdu pro terorismus.

Život v poušti - oázách nebo při řekách - zemědělství - palma datlová; obchod.

Migrace obyvatelstva (z chudších do bohatších zemí - kvůli práci) - přistěhovalci na těžké práce, nemají téměř žádná práva...

V novodobé historii Velká Británie umožnila návrat Izraelců zpátky na jejich území, tento příliv zesílil po genocidě za druhé světové války. Příchozím Izraelcům byla přidělována neobdělávaná půda - což se ovšem setkávalo s obrovským odporem Arabů.

Po skončení druhé světové války ustanovilo OSN dva státy Palestinu a Izrael. Sousední Arabské země s tím nesouhlasili (**6 zemí - deklarovali válku úplného zničení**) => v den vyhlášení jí všech 6 zemí napadlo => jenže Izraelci **vyhráli**, zabrali ještě další území, které zase poměrně rychle vrátili. Od té doby se táhnou války v blízkovýchodním regionu, existují umírněné organizace a organizace, které chtějí Izrael zcela zničit (Hamas).

Izrael vybudoval velmi silnou ekonomiku, a téměř na poušti se mu podařilo vytvořit intenzivní hospodářství s přebytky. Špičkové zbraně, broušení diamantů...

Hospodářství

Geopolitický význam ropy, strategický, přibližně 46% zásob světové ropy.

Írán, Irák, Bahrajn, Kuvajt, Alžírsko, Lybie, Egypt... - těží ropu

Mezopotámské geosynklinále - 8 - 12 km mocné vrstvy ropy a zemního plynu.

Válečné konflikty o ropu.

Saudská Arábie, SAE, Kuvajt, Katar, Bahrajn - výnos z ropy se projevuje na životní úrovni domácího obyvatelstva.

Snaží se stabilizovat situaci, kvůli turistům ze západních zemí, služby, mezinárodní obchod, finančníctví...

OPEC - organizace rozvojových států těžících ropu. Nestabilita => zvýší se cena ropy.

Těžba fosfátů, barevných kovů - pouze minimálně. Málo rozvinutý zpracovatelský průmysl. Závlahové zemědělství, zkušenosti už od starověku.

Největší výnos zemědělství je v Nilské deltě (sklizeň 2 do roka).

Cestovní ruch - velký potenciál, ačkoliv většina zemí nemá vyvinutou infrastrukturu a je zde přítomen islámský fundamentalismus.

Stupňovitá pyramida v Sakaře, Tři pyramidy v Gíze, krápníková jeskyně Jeita Grotto u Bejrútu, Římské památky v Baalbeku (Libanon), Mrtvé moře,

Egypt - nejlidnatější arabský stát, relativně velké přírodní bohatství (ropa, železná ruda, fosfáty), převážně prosperující zemědělství (ale ne zase tolik jako Izrael), průmysl zpracovatelský je vyvinut (převážně zaměřen na zemědělství, strojírenství, hutnictví), ropa, turistický ruch.

Turecko - zabírá celý poloostrov Malé Asie, je členem OECD, NATO. Patří k velmi lidnatým zemím. Nerostné bohatství - ruda, uhlí, chrom, olovo, zinek, síra, sůl, bauxit). Díky v minulosti otevřenému trhu v Německu ulevila nezaměstnanosti a druhotně způsobila návrat vzdělaných pracovníků, vývoz železa, oděvů, oceli, chemikálií, elektroniky. Úroveň vývozu výrazně předbíhá sousední země.

Saudská Arábie - Medína, Mekka, Rijád - rozsáhlá ropná pole => v pouštích se vyskytují naleziště mědi, uranu, železa, zlata (avšak těží se jen minimálně), díky penězům z ropy se snaží zúrodnit polopouště za pomoci zavlažování, odsolovacích zařízení. Petrochemie, zpracování

železné rudy => začíná se objevovat montáž automobilů, lodí, motocyklů a další spotřební průmysl. Nerozvíjí cestovní ruch, ale i přesto se stává cílem kvůli posvátnému městu Mekka.

Kypr – na severu: kyperští turci, zbytek: kyperčtí řekové – invaze turecké armády (prý chránit) – rozdělení na severu – dodnes hlídaná hranice, severní kypr je na rozdíl od jižní části turisty nenavštěvován.

Subsaharská (černá) Afrika

Dominuje zde černošské obyvatelstvo, patří mezi nejzaostalejší a nejproblematictější části světa.

Patří mezi geologicky staré oblasti, oblastí prochází velká příkopová propadlina (aktivní a vyhaslé sopky). Kilimandžáro – Uhuru (5 895 m. n. m.).

Savany – rozmanité zvířata, například: zebry, žirafy, antilopy, pakoně, nosorožec, slon africký, buvol, lev, levhart, gepard, pes hyenovitý, pštros.

Konžská pánev

Vlhké tropy, stálé roční teploty (je na rovníku – rovnoměrný ohřev) 24 až 27 ° C, vysoká vlhkost, velké množství srážek (roční průměr 2000 mm).

Srážky konvekční – výpar přes den, odpoledne ochlazení

Zenitální deště – slunce je nad rovníkem

Pralesy (=> těžba dřeva) => malá hustota obyvatel.

Kácení deštných lesů – těžba dřeva pro komerci, vypalování lesů pro půdu (zneúrodnování), produkce drog, globální oteplování (nezpracování oxidu uhličitého) => zvýšení hladiny moře => posun klimatických zón a zatopení přímořských měst. Ubývání živočišných druhů. Ztráta ekologického cyklu, úbytek kultury lidí žijících v pralese.

Pralesy, rozmanitá biodiverzita. Patrovitost (50 až 60 metrů) => boj o prostor a světlo.

Ngorongoro

V překladu velká jáma – původně kráter sopky. Obrovská kaldera (zhroucený kráter sopky) – jedna z největších na světě (cca 260 km²), průměr asi 20 km.

Největší kumulace volně žijící zvířat v Africe (kolem 30 tis. kusů), v období sucha migrují za vodou.

Pánev Etoša

Národní park Namíbie – rozsáhlá pánev, od třetihor je zalita vodou => obrovské jezero 130x50 km v současnosti (dříve větší).

Cunene – původně napájela jezero, v současné době jezero nenapájí a vytéká do atlantiku => jezero vysychá.

Poušť Kalahari

V jižně části Afriky, rozsáhlá bezodtoková oblast, zasahují sem suché savany, směrem k jihu nastupují načervenalé pouště (vysoký obsah železa).

Sanové (= křováci) – nejstarší národ v Africe, sběr a lov, dobří běžci. Neničí přírodu, oštěp, luk s otrávenými štitý.

Vodstvo

Výrazně pravidelnější říční síť. Rozsáhlé bezodtoké pánve. Tektonická jezera.

Kongo – druhá nejdelší řeka v Africe s délkou asi 4500 km, patří mezi nejvodnatější toky světa.

Nálevkovitým ústím ústí do oceánu, mohutný proud => vytváří podmořský kaňon => vyslazuje mořskou vodu.

David Livingstone – prozkoumávání řek a Afrického vnitrozemí

Sir Stanley – prozkoumávání řek a Afrického vnitrozemí

Viktoriino jezero (Ukereve) – tektonického původu, není příliš hluboké, rozloha 70 tisíc km². Husté osídlení, vtéká do něj Kagera (Nil), vytéká Viktoriin Nil.

Delta Okavango – v severní části Kalahari, vnitrozemská delta, protože vtéká do pouště, bažiny, rákosy, palmové háje => hodně druhů ptactva, stahuje se sem zvěř.

Kongo – 41 800 m³/s

Amazonka – 219 000 m³/s

Nil – 2 830 m³/s

Sociální sféra

Patří mezi nejzaostalejší oblasti na světě.

Nerovnoměrné rozložení obyvatelstva (poušti), obyvatelstvo při východním pobřeží, a subsaharské části.

Negroidní (černá) rasa, žije zde spousta etnik, národů, různé kmeny (obrovská pestrost)

Národy Súdánské – sahel směrem k rovníku.

Národy Bantuské – dále na jih

Sanové, Hotentoti, Pygmejové – obývají pralesy

Chudoba, Hlad, (Hladomor), Nemoci (AIDS, Malárie, Žloutenka, Ebola), závadná voda (říční slepota), rozsáhlá negramotnost, vysoké přírůstky, vysoká kojenecká úmrtnost.

Hospodářství

Zpravuj dle učebnice, politický a ekonomický vývoj subsaharské Afriky, zápis o Nigérii a JAR. Atlas 37, koloniální Afrika => vyhodnotit (nejvíc, části afriky)

Koloniální expanze – rozrušení původních politických a kulturních struktur, dřívější samozásobitelné zemědělství se pomalu mění na tržní hospodářství, velmi výraznou částí ekonomie tvoří těžba surovin (dřeva a nerostů), pěstování jedné zemědělské plodiny (monokultura) => velká závislost na cenách.

Rychlá dekolonizace – zachovává původní koloniální hranice => časté sváry.

Málo rozvinutá dopravní síť, často od zdrojů surovin do přístavů, spojení mezi státy je minimum.

Nejchudší makroregion světa, vyjma Jihoafrickou republiku.

Francie – převážně západ severní Afriky + Madagaskar.

Británie – jih, východní pobřeží, jižní část Egypta.

Itálie – Libye + Somálsko

Ekonomika

- Značně zaostalá
 - Oblast byla kolonizována Evropany, zabrzдила vývoj Afr. národů – vykořisťování, otroci.
- Kolem roku 1960 (rok Afriky) většina afrických zemí osamostatnila => ekonomika začala upadat, po odchodu Evropanů => boj o moc, občanské války
- HDP patří mezi nejnižší na světě (250\$ na hlavu)
 - Ekonomika jednostranně orientovaná

- Slabě rozvinutý zpracovatelský průmysl => zaujímají podřadné místo
- Monokulturní plodiny – dovoz potravin – nedostatek peněz => hlad
- V oblasti Guinejského zálivu hodně ropy
 - Nejvíce těží Nigérie – peníze putují do pokladny koncernu (zřizovatele v zahraničí)
- Špatná infrastruktura
 - Soustředěna kolem pobřeží
 - Ve vnitrozemí zaostalá
 - Zastaralé železnice (z období kolonizace)
 - Prašné silnice
- Málo zahraničních investic
- Neustálá závislost na bývalých kolonizačních státech

JAR

- Evropané přivezli zkušenosti při kolonizování území
- Jako první zde byli Holanďané – Búrové
 - Začali zde farmařit
 - Vyhnali černochoy z úrodné půdy
- Potom zde byli Britové – zabrali tuto oblast jako další kolonii
 - Pokračovali v utlačování černochoů
 - Běloši zde vybudovali despotický režim – politika Apartheidů – rasové separace:
 - Černoši neměli volební právo
 - Museli pracovat na farmách
 - Zahnali je do rezervací – nesvoboda
 - => po odchodu kolonizátorů úplná izolace – byli nuceni postarat se sami o sebe
 - Režim padl na začátku 90. let, byly povoleny první svobodné volby
 - Prvním prezidentem Nelson Mandela
 - Zasadil se o potlačení občanské války
 - Barevná vláda
 - JAR vyšla z ekonomické blokády

Východní Asie

Do východní Asie řadíme Čínu, Mongolsko, KLR, Jižní Koreu, Japonsko.

Rozsáhlá vysoká pohoří, náhorní plošiny, bezodtoké pánve, pouště, stepi, úrodné plošiny.

Ohrožení vulkanismem, zemětřesením, záplavami. Jedno z civilizačních jader světa.

Budhismus – vysoce tolerantní vůči ostatním náboženstvím.

Ekonomicky dominuje Japonsko, ale vyskytují se zde prudce rostoucí ekonomiky takzvané asijské draci (tygři) – například Čína, Jižní Korea.

Problémový korejský poloostrov.

Přírodní podmínky

Poušť Taklamakan – leží ve vnitrozemí na západě Číny, vysoké teploty, velký rozdíl mezi zimou a létem až o 37°C (je položena více na sever než například Sahara, kde jsou rozdíly menší).

Typické duny, až 300 metrů vysoké. Okrajem vedla ve středověku Hedvábná stezka. Turfanská proláklina – leží 154 metrů pod úrovní moře, je zde oáza.

Tibetská náhorní plošina – ze severu Kunlun z jihu Himálaje, rozsáhlá náhorní plošina, extrémní výšky, extrémní kontinentalita (vysoké rozdíly teplot a nedostatek srážek (do 100mm)). V roce 1951 byla část obsazena Čínany, a bylo sem dosídleno obyvatelstvo, takže zde jsou Tibeťané menšinou.

Jang-'c-t'jang – „dlouhá řeka“ – nejdelší asijská řeka 5700 km, pramení na východě Tibetské plošiny a ústí mohutnou deltou do Východočínského moře. Na středním toku bylo vybudováno megalomanské dílo Tři soutěsky.

Kuželový kras – mogoty – oblast v JV Asii, vytvořené činností řek, monzuny. Běžné pro vlhké subtropy a tropy. Vápenčové útvary.

Fudžisan – 3776 m – nejvyšší hora Japonska (činná sopka, posvátné místo), turisticky velmi navštěvovaná.

Ohnivý kruh – okrajová část Tichého oceánu dlouhá 32000 km – styk litosférických desek => časté zemětřesení a vulkanismus, dvě třetiny všech činných sopek na zemi jsou právě zde. Možný vznik tsunami => obrovské škody.

Subdukce – podsouvání litosférické desky pod jinou => roztaví se na magma a to zase jinde vyvěrá na povrch.

Tajfun – místní název pro tropickou cyklonu – vznikají v oblastech v oblastech tropických moří: výpar teplého vzduchu => rotace vzduchu => rotuje na pevninu (při rychlosti kolem 400kmh⁻¹).

Čína

Nejlidnatější stát světa, třetí největší stát na světě (před ním Rusko, Kanada). Jedna z nejstarších civilizací (neolitická revoluce o cca 2000 let dříve.

Nížina Chuang-Che

Časté nájezdy ze severu => velká čínská zeď.

Konfucius => úcta ke starším, pracovitost.

1945 – komunisté odstranili vládnoucí dynastii => odchod na Taiwan.

Ztráta, respektive popravili, vzdělané.

Politika jednoho dítěte – každá rodina smí mít pouze jedno dítě => preferováni jsou synové, děvčátek se zbavují => převažují muži => problémy, pokuty za každé další dítě...

Nízké zaldnění, nerovnoměrné obyvatelstvo, postavení menšin.

Tibet – zabrán vojensky Čínou – Dalajláma => Vlajka pro Tibet.

Národnost: Chanové (Han), zbytek 7% jsou menšiny (cca 100 milionů)

Průmyslový růst, centrálně řízené hospodářství, naprostá většina je chudá.

Ekonomicky patří (HDP) do první světové desítky, avšak v přepočtu na jednoho obyvatele je HDP velmi nízký. Čína, později přijali prvky tržního hospodářství, a zahraniční kapitál.

Velká naleziště většiny surovin, některá naleziště na východním pobřeží už jsou téměř vyčerpané. Barevné kovy – v Tibetu, zatím nerentabilní těžba.

Násilné přeorientování zemědělství na těžký průmysl – experiment velkého skoku, po roce 1950, po vzoru Ruska – těžký průmysl nebyl konkurenceschopný, kolektivizace – pokles motivace zemědělců => hladomory, experiment se nepodařil.

Zvláštní ekonomické zóny v zázemí Hongkongu, Macaa, Tchaj-wanu, Šanghaje (jsou to přístavy na východním pobřeží). V zónách jsou lepší podmínky pro zahraniční investory, například nižší daně, bezcelní vývoz a dovoz. Měli úspěch => velká a bohatá velkoměsta. Největší ZOZ je ostrov Hainan.

Další ekonomické centra na východním pobřeží, především oblastí u ústí Jang-'c-t'iang a Perlové řeky.

Pirátsství – kopírování jiných výrobků, inovací.

Taj-wan – patří spolu s USA mezi největší investory v Číně.

Hongkong – má jistou samostatnost.

Korejský poloostrov

Rozdělen na dva státy, KLDK a Jižní Koreu. Mezi oběma leží velmi střežená hranice. Po druhé světové válce KLDK zaútočilo na Jižní Koreu, USA a OSN se postavilo za Jižní Koreu, za KLDK se postavilo Rusko.

KLDK má problémy s dostatkem potravy. KLDK se snaží vyrobit jaderné zbraně.

Jižní Korea se orientuje na výrobu aut, lehčí průmysl, elektrotechnika.

Japonsko

Tvoří jej ostrovy Šikoku, Kjúšú, Hokkaidó. Dříve i Sachalin, avšak dnes jej má v držení Rusko.

Celým Japonskem se táhne pás sopek, které jsou neustále aktivní. Souvisí se subdukcí, podsouvající desky se taví a ta láva potom vyvěrá na povrch a způsobuje zemětřesení.

Leží ve vlhkých tropech (kromě ostrova Hokkaidó), je velmi ovlivňován teplými proudy. Je zalesnění ze 70% => osídlení je velmi nerovnoměrné.

Japonsko se drželo z izolace, až v 19. století vystoupili z izolace tím, že vybudovali silnou ekonomiku (založenou na těžkém průmyslu). Japonsko si začalo dělat nároky na další území...

Expanzivní politika končí koncem druhé světové války, svržením dvou atomových pum na města Hirošima a Nagasaki.

Nagoja – Ósaka, Kóbe, Kjóto

Tokaidó – ze čtyř měst Tókjó, Jokohama

Kitakjúšú – další aglomerace

Megapolis – nepřerušená zástavba

Suší – typický japonský pokrm, Šinkanzen – rychlovlak až 300 kmh⁻¹ mimoúrovňové dráhy,

Sumo – japonský národní spor, Samuraj – oddaný středověký japonský bojovník.

Po válce USA umožnili dovážet japonské výrobky a tím pomohli Japonské ekonomice.

Nemají velká ložiska železné rudy i ostatních surovin, veškeré suroviny dováží a svoje skromné nerostné suroviny si šetří (podobně jako USA).

Velkovýroba, nasadili nízkou cenou za kvalitní výrobky => peníze použily na nové technologie, robotizaci => další zvyšování kvality a snižování ceny. Uzavření Japonského trhu světu.

Zajbecu – úzká vazba mezi firmou a zaměstnancem.

Orientace firem na hutnictví, strojírenství, výroba dopravních prostředí,

Má málo úrodné půdy, protože lesy zabírají více než 70 %, avšak zemědělství je velmi efektivní, pěstují plodiny především na vývoz.

Zadní Indie

Souostroví Filipín, Molucké ostrovy, velké a malé Sundy (Borneo, Jáva, Sumatra, Celebes...)

Velmi těžko dostupné hřebeny, bujná vegetace, činné sopky, obrovské srážky.

Řeky Iravadi, Mekong, Salvin na poloostrovu zadní Indie

Monzuny – monzunové deštné lesy, výrazná těžba vzácných dřevin, žďárové zemědělství.

Tajfuny, zemětřesení (=> tsunami)

Asijské tygři

Taiwan, Jižní Korea, Singapur (spolu s Amsterdamem jsou největšími přístavy na světě) – nejrozvinutější

Malajsie, Thajsko, Indonésie

Dříve bylo tygrem Japonsko – dnes je již velmocí.

Brunej – Sultanát – zbohatla na těžbě ropy

Zaměření na elektroniku, levný textil, levnou obuv. Mnohdy nejsou výrobky příliš kvalitní, mizerné podmínky práce...

Čínu mezi asijské tygry neřadíme, změnu nelze vidět životní úrovni obyvatelstva.

Piráctví – kradení návrhů výrobků, námořní pirátství, počítačové pirátství.

K ekonomickým změnám nedošlo vždy demokratickou cestou, časté konflikty atd.

Obyvatelstvo a sídla

Indonésie – přes 200 milionů lidí, přes dvě třetiny žijí na Jávě => přelidnění, je multietnickým státem => spojení stejným jazykem, vysoká gramotnost, snaží se stát se regionální mocností, probíhá zde bouřlivý ekonomický rozvoj, intenzifikace zemědělství (kvůli aglomeracím). Význam cestovního ruchu.

Manila – přes 10 milionů obyvatel.

Thajsko – rozdíl mezi největším a druhým největším městem je rozdíl v počtu obyvatel téměř 40 násobný

Jižní Asie

Pohoří Himaláje => vyhledej na mapě: Čumulangma (Mount Everest - Čínané), Sagarmatha (Mount Everest - Nepálci), Mount Everest (Nepál), Indoganžská nížina, Karákoram (Pákistán), Hundúkuš, plošina Dekan, západní a východní Ghát (Indie), Indus, Ganga, Brahmaputra (Bangladéš).

Střecha světa - pohoří Himaláje, Pamír, Karákoram.

Čerápuňdží - spadne zde nejvíce srážek na zemi, kolem 12 tisíc milimetrů za rok.

Do jižní Asie patří jsem Lakadivy, Maledivy, Cejlon, státy Indie, Pákistán, Bangladéš, Nepál, Bhútán.

Rizika: zemětřesení, záplavy při monzunových deštích, tsunami, cyklony.

Problémy: přelidněnost, styk dvou náboženství (hinduismu a islámu)

Přírodní podmínky

Himaláje - nejvyšší pohoří světa s délkou asi 2500 kilometrů. Dělí se na západní, centrální a východní. Tvoří výrazný klimatický předěl mezi jižní a centrální Asíí.

Mount Everest - dobyt roku 1953 - Edmund Hillary, a šerpa Tenzing Norgay - shodou náhod v den korunovace Alžběty II. Alžběta později Edmunda Hillaryho povýšila do šlechtického stavu.

K2 - 8611 metrů v pohoří Karákoram.

Kvůli čilému turistickému ruchu je třeba odklízet odpadky, znovu vysazovat lesy...

Indus - řeka - teče do Arabského moře,

Paňdžáb - pětiříčí, je velmi zemědělsky využíván, časté záplavy (tání sněhu v Himalájích, monzunu).

Hinduisté - posvátné město Váránasi - Ganga - očista => problémové, používá se i pro praní a pro popel mrtvol.

Dřevo je drahá záležitost => málo dřeva => nedokonalé spálení => řeka.

Ganga - protéká Indoganžskou nížinou a vytváří při ústí do Bengálského zálivu spolu s Brahmaputrou obrovskou deltu (největší na světě 80 tisíc km²). => Naplaveniny => spousta obyvatelstva => záplavy (...)

Historie, obyvatelstvo, politika

Harrapská kultura ve starověku v povodí Indu.

Drávidové - prostor dnešní Indie, postupně vytlačeni Indoevropským obyvatelstvem (kmeny Árijců - přinášejí hinduismus) => tlačí je na jih.

Expanze Arabů v 16. až 18. století - přinášejí s sebou islám => promíchání islámu a hinduismu.

Britská kolonizace - vytvářejí zde kolonii Britská Indie - Indie, Nepál, Bangladéš, Pákistán.

Největší britská kolonie. Správa přímo nebo pomocí místních vládců. Po válce chybí prostředky na udržení rozsáhlých kolonií. Při dělení Indie se stalo kritériem náboženství.

Gándhí - boj proti Britům (klidný odpor - stávky, hladovky), požadoval samostatnost a odchod Britů. => stal se velmi populárním.

Rozpadla se v roce 1947 na Indii (hinduismus), Pákistán (islám). Bangladéš patřila k Pákistánu (ačkoliv byla rozdělena Indii).

Avšak v Bangladéši došlo k revoluci - byl vyhlášen samostatný stát Bangladéš.

Stěhování - střety mezi muslimy a hinduisty - mnoho mrtvých => od té doby vládne mezi Pákistánem a Indií nepřátelství. Obě země vlastní jaderné zbraně.

Kašmír - svazový stát, chtěl vyhlásit samostatnost, avšak Pákistán se jej pokusil obsadit, tomu však zabránila Indie.

Sociální problémy, růst populace (1 miliarda obyvatel) – snaha snížit porodnost (avšak neúspěšně), chudoba, negramotnost, nemoci.

Hinduismus – věří v převtělování (dle zásluh v minulém životě), dělení společnosti na kasty. Velká pozornost osobní hygieně, praní prádla.

Kastovníctví – kastovní rozdělení, míšení mezi kastami (vartami) bylo přísně zakázáno, později zrušeno (a zakázáno) zákonem, avšak i přesto se na vesnicích stále dodržuje.

Ohniska napětí – Kašmír, Srí Lanka – tamilští tygři – hinduisté vs. budhisté.

Velký podíl lidské práce, především na zemědělstvím.

Tádžmahál – stavba ze 17. století, architektonicky pěkná, blízko města Agra.

Bombaj – přístav na západním pobřeží, brána do Indie.

Země bohatá na suroviny – uhlí, manganová ruda, železná ruda.

Celková produkce řadí Indii mezi 10 největších ekonomik světa, přepočtem na jednoho obyvatelstva se řadí mezi nejchudší státy.

Britové chtěli suroviny => stavěli železnice, přístavy. Také začali pokládat základy průmyslu.

Příliv zahraničního kapitálu. Těžké podmínky (zvláště v těžkém průmyslu). Produkce automobilů.

Mají kosmický program, vědecká pracoviště, různorodý průmysl. Jsou rozvojovou zemí, ale mají rozvinutý i zpracovatelský průmysl.

Rakety dlouhého doletu – Indie i Pákistán.

Zemědělství – znaky extenzivního zemědělství, velká produkce (v přepočtu na obyvatele málo). Indoganžská nížina.

Hustá, ale zastaralá železniční síť (pochází ještě od Britů). Slouží k přepravě všeho. Velmi využívaná (auta jsou pro většinu obyvatel příliš drahá).

Paňdžáb -

Madrás

Bangalore – druhé největší středisko výroby SW. Centrum.

Dillí – dříve centrum Indie.

Kánpur – průmyslová aglomerace

Kalkata – nerostné bohatství (měděné rudy, ropa, apatit)

Severní Amerika

Vyhledej na mapě: ostrovy, souostrovy, poloostrovy, zálivy a moře náležející k Severní Americe, Aljašské hory, Mt. Mc Kinley, Kaskádové pohoří, Sierru Nevadu, Velká pánev, Velká prémie, Mississippiskou nížinu, Appalačské pohoří, Arktickou nížinu.

Severoamerický kontinent vymezujeme podle:

- Severní Amerika – po Tehuantepecká šíje
- Střední Amerika – mezi Tehuantepeckou a Panamskou šíjí. Velké a malé Antily
- Jižní Amerika – zbytek

Etnické členění:

- Anglosaská Amerika – kolonizace Britů => hlavním jazykem Angličtina. Hranici tvoří hranice USA a Mexika.
- Latinská Amerika – kolonizována Španěly a Portugalsky (Brazílie).

Geologicky velmi staré oblasti.

Kanadský štít (tabule) – nejstarší část kontinentu, východní pobřeží vzniklo při druhohorním vrásnění. Velké množství aktivních sopek, častá zemětřesení. Subdukce vyjma měst San Francisco a Los Angeles, kde se nachází transformní rozhraní => velké tlaky, častá zemětřesení.

Svatá Helena – sopka, během erupce byla pokryta sněhem => rychlé záplavy.

Cordillery – nepřetržitý pás hřebenů s obrovskou šířkou (až 1500 km). Od severu: Aljašské pohoří, Kaskádové pohoří, Sierra Nevada.

Velké pánve: Velká pánev, Kolumbijská pánev, Colorádská pánev – díky ostatním pohořím je zde minimum srážek.

Colorádská pánev – rozrušené útvary,

S narůstající výškou se objevuje více vegetace.

Obrovský pás badlands – území s množstvím sedimentů (dosahující tloušťky až 1 km) – přinesené mořskými záplavami, řekami. Obrovská erozní schopnost. Nezpevněné horniny => řeky ze zařezávají do podloží.

Yellowstone – Nejstaří národní park (vyhlášen roku 1892) – obrovská kaldera – obrovská plocha – vznikla před cca 0,5 milionem let při obrovské explozi. Geologicky stále aktivní. Je zde nedotčená příroda, voda nemá kam odtékat, tak se shromažďuje a porézní horninou protéká dolů, kde se ohřívá – cestou zpět nahoru rozpouští horniny (mineralizace) => gejzíry, výrony siřičitých par, fumaroly. Bahenní sopky.

Crater Lake – v Oregonu, kráter sopky (poslední výbuch asi před 6500 lety). V kráteru je jezero, spousta plynů z podloží. Posvátné místo původních Indiánů.

Grand Canyon – na řece Colorado ve státě Arizona – sedimenty (až z období prahor). Díky zdvihu celé pánve => zahlubování řek a jejich přítoků. Dno kaňonu – žulový podklad starý až 2 miliony let. Roku 1908 ho prohlásil prezident za národní park.

Údolí monumentů – často se zde natáčelo, používá se pro reklamu. Turisticky velmi atraktivní. Zbarvené železem do ruda. Území indiánů Avahů.

Red Canyon – tisíce věžiček, sytě červené, oranžové a fialové.

Zelené údolí – obydlí vytesaná ve skále (až 5 pater)

Death Valley – Údolí smrti – Kalifornie – nejnižše položené (-86 metrů) a nejteplejší místo (až 57°C) Severní Ameriky. Rozsáhlá příkopová propadlina, na dně je slané jezero Badwater. Běloši objevují toto místo až v 19. století při hledání zlata, velká část z nich zde umřela.

Klimatické podmínky

Zasahuje do mírného, subtropického a tropického podnebného pásu.

Velký vliv polohy a směru pohoří, především Cordiller – mají poledníkový směr => zabraňují srážkám z Tichého oceánu (pouště jako Údolí smrti, Velká pánev).

Velký vliv mořských proudů – severní rovníkový proud, ... severní konec mírného pásu je posunut na sever.

Přírodní rizika – tornáda, hurikány (oblast Mexického zálivu. Mísení vzduchu v oblastní centrálních rovin (středozápadu))

Jaký vliv mají mořské proudy na průběh severní hranice mírného pásu v severní Americe. Posouvá hranici mírného pásu výrazně na sever.

Vodstvo

Vyhledej v Atlase: řeka Mississippi, Missouri, sv. Vavřince. Hudson, Ohio, Tennessee, Colorado, Yukon, Mackenzie, Velké solné jezero

Kordillery jsou rozvodím. Nejméně vody odtéká do Tichého oceánu. Nános materiálu, ukládání podél břehů. Záplavy – zaplavování území podél svého toku => naplaveniny.

Nejdelší tok Mississippi – přítok Missouri – spolu s délkou 6212 km

Delta Mississippi – velká, ukládání naplavenin, rozšiřování do moře.

Velká (kanadská) jezera – leží na hranici Kanady a Ameriky, největší zásobárna sladké vody na Zemi. Mají tektonicko-ledovcový původ (roztátý ledovec, který zalil tektonicky rozrušenou oblast). Plošně největší je Hořejší jezero o rozloze 82000 km² s hloubkou až 400 metrů. Jezera jsou propojena a vodu z nich odvádí řeka sv. Vavřince do Atlantiku.

Mezi jezery Erie a Ontario jsou Niagárské vodopády – vysoké přes 50 metrů. Kozí ostrov – odděluje od sebe kanadské a americké niagárské vodopády. Kanál weeland – obíždí Niagárské vodopády a napojuje se na řeku sv. Vavřince – ta je také propojena s řekou Hudson.

Intenzivní vodní doprava, koncentrace měst a průmyslu => ekologické problémy

Bezodtoká oblast Velké pánve – rozsáhlá – součástí je velké solné jezero – blízko leží Solt lake city – výpar převažuje nad srážkami => vysychá => má 270 promile. Velká rovná plocha – testy rychlých strojů.

Sociální sféra severní Ameriky

Zastoupení ras a národů v Severní Americe – velmi rozmanitá:

Europoidní rasa – indoevropská větev – Germánské národy

Mongolopoidní rasa – indiánská větev – indiánské kmeny

Negroidní – američtí černoši – především kolem Mexického zálivu

Vysvětlí pojmy:

Hispanci – obyvatelé mluvící španělsky => potomci španělských přistěhovalců (Kalifornie, Texas) – velmi rychle roste.

Afroamericani – Afroameričané – zavlečení jako otroci z Afriky, později se zrušení otroctví se začleňují do společnosti (avšak i přesto se ve velkých městech tvoří výrazné menšiny => sociální a jiné problémy)

Nativeamericani – původní obyvatelé – Indiáni různých kmenů (Navahové) i eskymáci (Inuité = lidé).

Příchod Mongoloidní rasy z Asie před 25 tisíci lety přes zamrzlý Beringův průliv. Postupně osidlují ze severu na jih.

Po příchodu bělochů nastávají spory, konflikty => Indiáni vytlačeni do rezervací (především v západní části severní Ameriky). Eskymáci si dále žijí, pro bělochy, v nehostinných podmínkách.

V roce 1924 bylo původní obyvatelstvo zrovnoprávněno => avšak neustále stojí na okraji společnosti => kriminalita, nezaměstnanost, alkoholismus...

Indiáni žijící v rezervacích těží především z cestovního ruchu.

Objev Ameriky se přisuzuje Vikingům (Normané) – výborní mořeplavci a bojovníci. Založili osady na jihu Grónska (Greenland), později se dostávají až na Newfoundland => dlouho zde nevydrželi => postupně zanikly.

Evropané objevují až v roce 1492 – Kryštof Kolumbus – Ital z Janova ve Španělských službách. Nejprve se dostávají na Bahamy. San Salvador (svatý spasitel) – kvůli špatným výpočtům. Prvně si mysleli, že je to opravdu Indie, až po smrti Kolumba se začíná uvažovat o objevu nového kontinentu.

1513 – překročení Panamské šíje, objev Tichého oceánu => bylo jasné, že to není Indie.

Nunavut – největší a nejsevernější teritorium Kanady – samosprávná oblast Eskymáků, vznik 1.1. 1999. Z největší části zde žije původní obyvatelstvo.

Od 16. století nastává kolonizace Evropany, Evropané zjišťují velká naleziště surovin.

Španělé – kolonizují oblast Mexického zálivu, jsou postupně vytlačováni, takže se zaměřují více na jih.

Francouzi – území Kanady, po toku řeky Mississippi

Holandané – koupili ostrov Manhattan od Indiánů za 24 dolarů.

Britové – východní pobřeží. Vznikají spory s Francouzi, nakonec je poráží.

V 18. a 19. století – převážení černochoů do otroctví, Indiáni se neosvědčili. Pracovali na především na plantážích. Početné komunity Asiatů na západním pobřeží.

Příliv, často nelegálních, přistěhovalců z Latinské Ameriky (=> Hispánci). Problematika soužití etnik a ras. Z Mexika, Portorika, Kuby.

Díky kolonizaci a přívozu Afričanů je zde velká etnická rozmanitost. Jejich soužití provází problémy => vytváření komunity s vlastním jazykem, zvyky. Je uzákoněna rovnoprávnost, podmínky však rovné ještě nejsou. USA: 75% bělochů, 12% černochoů, 10% Hispánci.

Nižší vzdělanost, vyšší kriminalita, závislost na alkoholu... Indiáni nahnáni do rezervací.

Výrazné nerovnoměrné rozmístění obyvatelstva.

Vysoká míra urbanizace až 80% => megapole (Boshwash – Boston až Washington, Chipitts – Chicago až Pittsburg, San-San – San Francisco až San Diego)

USA

Rozloha 9,2 km², cca 290 milionů obyvatel

Vznik v roce 1776 deklarací nezávislosti (na Británii). Britové jim vyhlásili válku, válka skončila v roce 1783 vítězstvím USA. (13 osad = 13 červenobílých pruhů na vlajce)

Federální uspořádání - 50 států + District of Columbia (Washington DC). Na vlajce jsou vyjádřeni hvězdičkami. Aljaška a Havaj. Každý stát má svou vládu, guvernéra, ústavu a zákony.

Kongres - nejvyšší zákonodárný orgán v USA.

Příčiny ekonomické prosperity jsou: surovinová základna (uhlí, železná ruda), úrodná půda a příznivé klima, podpora podnikání, konkurenční prostředí, vysoká produktivita práce, nadnárodní firmy. Přeskočili feudální období.

Ve druhé světové válce - neválčilo se na jejich území, dodávali techniku, vojáky pro válečný konflikt... => ekonomicky výnosné => rozvoj průmyslu. Průnik na evropské trhy.

Marshallův plán - plán o obnově - nepřijali ho země východního bloku.

Jediná supervelmoc (SSSR se rozpadlo). Díky její velikosti se od nich očekává, že bude zasahovat do světových událostí (válečné konflikty atd...) - zásah v Jugoslávii, Afghánistán, Irák.

NAFTA - severoamerická zóna volného obchodu.

Ekonomická jádra USA

Industrial Belt = průmyslový pás - severovýchod => tvoří jej aglomeracemi Boswash, Chipitts. Největší soustředění dopravního strojírenství, elektroniky a hutnictví. V polovině 20. století tvořil asi 85% HDP USA. Neustále modernizuje tradiční odvětví (strojírenství, elektrotechnika). New York (socha svobody - dar Francouzů ke 100 letům svobody) - vstupní brána. Pěstování kukuřice a pšenice

Sunbelt = sluneční pás - jižní třetina USA - vymezeno subtropy, subtropické zemědělství (tabák, bavlník, subtropické ovoce). Příznivé klimatické podmínky, dynamický růst ekonomiky. Ropná ložiska v Texasu. Kosmický průmysl. Do sunbeltu se začal přesouvat kapitál a lid. Roste zde již tak početná skupina španělsky mluvících obyvatel. Houston (centrum NASA), Dallas, New Orleans, Atlanta, Miami.

Florida - vyhlášená turistická letoviska (Miami), Národní park everglade

Ropu dovážejí, ačkoliv mají dost ropy na vlastním území (šetří si ji na horší časy).

Západ - řadíme sem oblast Kordiler - ekonomicky nejsilnější a nejlidnatější. Megapole San-San. Špičkové technologie a technologické parky - Silicon Valley (výroba software). Filmový průmysl v Hollywoodu. Letecký průmysl - Boeing v Seattlu. Velké příjmy z cestovního ruchu: národní parky, Las Vegas, San Francisco, Los Angeles.

Kanada

Druhý nejrozlehlejší stát na světě (po Rusku). Nízký počet obyvatel. Je členem Commonwealthu (tedy v jeho čele stojí britská královna). Parlamentní demokracie

Obyvatele lze rozdělit dle původu: z Britských ostrovů, Francouzsky mluvící země (žijí nejvíce v Quebecu), původní obyvatelé (Indiáni, Inuité = eskymáci). Kanada prosazuje politiku zachování multikulturalismu.

Nunavut – samosprávná federální teritorium Indiánů a Inuitů.

Osídlení se táhne podél hranice USA (od Atlantického po Tichý oceán). Více na sever žije jen 0,3% obyvatel (což je minimum v porovnání se stejnými oblastmi v Rusku).

Rychlý vývin ekonomiky (z těžby dřeva a zemědělství) po první světové válce, a tak se během krátké doby vypracovala na 7. místo nejvyspělejších států světa.

Kanada někdy bývá označovaná, díky obrovským přebytkům obilí, za obilnici světa.

Velké zásoby nerostných surovin – ropa, plyn, rašelina, uhlí (méně), uran, zinek, nikl, azbest, síra, draselné soli a mnohé další.

Hutní průmysl, elektronická výroba je silně provázána s USA, zpracování dřeva, výroba novinového papíru. Vysoký podíl terciálního sektoru (70%) => vyspělost.

Kanada si zachovala a chrání přírodní bohatství => lákadla pro turisty (především z USA, ale i z Evropy a Asie).

Ekonomická jádra – města Ontario, Quebec, Toronto, Montreal, Vancouver

Střední Amerika

Vyhledej na mapě Mexickou plošinu, Sierra Madre Occidental, Sierra Madre Oriental, Popocatepetl, Citlaltépetl, Rio Grande.

Mestic – míšenec původních Indiánů a španělských přistěhovalců (žlutá a bílá)

Mulat – míšenec Evropanů a Afričanů (bílá a černá rasy)

Zambo – míšenec Africké a Indiánské rasy (černá a žlutá) – není jich příliš mnoho

Panamský průplav – Kolon, Balboa

Hlavním městem říše Aztéků bylo Tenochtitlán.

Přírodní podmínky

Střední Amerika se člení na pevninskou a ostrovní část (Velké a malé Antily, Bahamy). Pevninský most začal vznikat s poklesem hladiny oceánu před 50 miliony lety. Vlivem tlaků desek došlo k rozpadu Kordiler a nasunutí do Karibiku (ostrovy) => Vulkanismus a zemětřesení.

Leží v subtropickém a tropickém klimatu, zbytky pralesů => byli vykáceny, kvůli hustému osídlení. Častý výskyt hurikánů. Cenné ekosystémy korálových útesů.

Historie a obyvatelstvo

Původní Indiánské kultury Aztéků, Mayů, Toltéků, Zapotéků byly v době kolonizace zdecimovány Evropany, dnes je zastoupeno především v pevninské části.

V dnešní době převažují míšenci. Ze 100 miliónů je asi 30% tvoří Indiáni. Pestré rasové a etnické složení, nejsou zde takové problémy jako v USA, na rozdíl od US jsou vůči sobě tolerantnější (spousta míšenců).

Na ostrovech převažují černoši a mulati.

Bílé obyvatelstvo na Kubě a v Portoriku.

Obyvatelství je soustředěno především na náhorních plošinách (kde jsou příznivější klimatické podmínky – méně vlhkosti, menší teploty).

Migrace do USA – kvůli z ekonomických důvodů.

Mayové – území jižního Mexika, Guatemala – vynikali v astronomii, matematice. Dobří ve stavebnictví.

Aztékové – kolem dnešního Mexiko City, dobyli ji Španělé.

Ekonomika

Značný vliv USA => Mexičané je nemají rádi.

Mexiko je nejsilnější středoamerickou ekonomikou, většina ekonomik ve střední Americe byla zbržděna diktátorskými režimy.

Díky kapitálu z USA (a jiných zemí) zde roste rychle moderní průmysl – velký vývoz.

Tradiční zemědělské výrobky (banány, káva, fazole, tropické ovoce) – již malý podíl na vývozu.

Těžba stříbra – 1. na světě

Ekonomické jádro Mexika se vyvinulo na původním místě Aztécké říše. Miliónová města Guadalajara, León, Mexiko city, Puebla – víc jak polovina obyvatel, 80% průmyslového potenciálu.

Využití ropných ložisek v oblasti Mexického zálivu.

Země bývalého generálního kapitanátu Guatemala se rozpadla na 5 zemí, ve 4 z nich uchvátili moc diktátorské režimy => ozbrojené konflikty atd. => ekonomické krize, spory...

Kostarika – nebyla zde diktatura => stabilní prostředí => přitahovalo investory. Někdy

označovaná jako středoamerické Švýcarsko.

Panama – USA zde postavili průplav, později předali správu a ještě později (2000) i celý průplav do rukou Panamy.

Panamský průplav – stavbu zahájili Francouzi, později ji pro nedostatek financí zastavili. Poté to odkoupili Američané. Dokončili kanál v roce 1914. Je dlouhý 81 km a spojuje přístavy Colón a Balboa (tichomoří). Systém zdymadel a Gatunské jezero – obrovská přehrada.

Slabě rozvinutý zpracovatelský průmysl => často jsou závislé na exportu zemědělských produktů (banány, kávy, cukr, ryby). Odtud název banánová republika.

Portoriko – pod správou Američanů, rostoucí ekonomika,.

Malé Antily a nejen ty – vazby na EU => peníze.

Význam cestovního ruchu – moře, exotická příroda, kultura – státy musí mít infrastrukturu, stabilní režim.

Kuba – komunistický režim, Fidel Castro – revoluce pro svržení režimu – po jeho svržení se začalo znárodnovat, to se nelíbilo USA. Rusko se nabídlo pomoci – za cenu rozmístění raket a vybudování komunismu. Po pádu komunismu v Evropě se Kuba dostala do těžkých hospodářských problémů.

Latinská Amerika – chudoba, nezaměstnanost, negramotnost – vzhlíží ke Kubě, protože zde již ten problém vyřešili.

Mexico City

Jedna z největších aglomerací s 23 miliony obyvatel, vyrostlo na původním centru aztécké říše – městu Tenochtitlán [č] – to bylo dobyto Španěly vedenými Hernánem Cortésem.

Postupně vysušují a zastavují jezera. Kvůli velkému odčerpávání spodní vody dochází k poklesu sedimentárních vrstev – propadá se o 9 metrů za 100 let. Zemětřesení => oběti.

Jižní Amerika

Povrch

Najdi na mapě: Aconcaguu – nejvyšší vrchol And (a obou Amerik), Patagonie, Guyanská vysočina, Amazonská nížina, Brazilská vysočina, Laplatská nížina, Galapágy, Ohňovou zemi, Falklandy

Jižní a část východní jižní Ameriky je předprvohorní, západní pobřeží je geologicky aktivní a také mladší. Brazilský štít a Guyanský štít. Nejmladší Andy.

Andy – navazují na severoamerické Kordillery, nejdelší na světě, přibližně poledníkový směr, přibližně v délce 7500 km. Značné množství činných i vyhaslých sopek – nejznámější Cotopaxi.

Ve střední části se rozděluje na západní a východní Kordilery => náhorní plošiny – puny

Jižní část je součástí Patagonie, v období pleistocénu byla zaledněna.

Na území Kolumbie se dělí na západní, centrální, východní Kordillery.

Poušť Atacama – na obratníku Kozoroha ve státě Chile. Pouště se táhnou na sever do Peru. Nejsušší poušť na zemi. Jednou za čas přijde klimatický jev El Nino – záplavy, sesuvy půdy, bahenní proudy. Vznikl mlh (Peruánský proud – studené moře a teplý vzduch z vnitrozemí) – kondenzace => spotřeba. Velký rozdíl teplot ve dne a v noci. Horko a mráz. Ročně asi 1 mm srážek.

Puna – Altiplano – puna je náhorní plošina e střední části And. Leží přibližně ve výškách od 3200 metrů do 4200 metrů. Jedná se o suchou vysokohorskou step s výraznou kontinentalitou. Průměrné roční teploty vzduchu se pohybují kolem 9°C. V jižní části se nacházejí slané močály – Sallar - jezera většinu jezera vyschlá.

Patagonie – Jižní část Jižní Ameriky – Argentina a Chile. V pleistocénu výrazné zalednění. Drsné podmínky, fjordy. Časté srážky z Pacifiku, Národní park Los Glaciares

Pampa - je označení pro travnaté oblasti mírného pásu.

llanos – stepi – název ve Venezuele a Kolumbii

Campos- označení pro step v Brazílii

Vyhledej na mapě (souvisí s vodstvem): Urubambu, Apurimac, Ucayali, Marañón, Paraná, La Plata, Orinoco, Rio Negro, Jezero Titicaca, Poopó a Maracaibo, vodopády Angel a Iguacu

Severní část je bohatá na srážky, směrem k jihu srážek ubývá. Na západním pobřeží je minimální úhrn srážek => dlouhé pouště.

Amazonská nížina – obrovská rozloha (4 miliony kilometrů čtverečních), zmenšuje se, největší oblast deštných lesů na Zemi. Vysoké úhrny srážek, vysoká vlhkost. V prvohorách zde nebyly Kordillery. Po vyvrásnění Kordiller zde vzniklo slané jezero, které se během třetihor vrátilo do Atlantiku. Obrovská biodiverzita – neustálé klesá. Obrovská produkce kyslíku. Páteří je Amazonka. Kácení pro vzácná dřeva, pro těžbu surovin, žďárové zemědělství, budování silnic.

Z původních 5 milionů Indiánů zde zbylo cca 200000.

Amazonie – z převážné části leží v Brazílii, tropické a deštné lesy, tropický pás. Průměrný průtok Amazonky cca 120 tisíc metrů krychlových za sekundu (maximálně 220000). Červenozemě a žlutozemě. Průměrná červencová teplota cca 27°C, lednové velmi podobné. Malá hustota zalidnění. Naleziště Bauxitu, železné rudy...

Podnebí

Andy jako klimatogeografický činitel

El Niño – Jezulátko – ovlivňuje podnebí v Pacifiku (a jinde) – pasáty ze severu a z jihu odtlačují teplou vzduchovou hmotu a proudy na západ. Když přestanou vát – navalí se teplá voda (a vzduchová hmota) zpátky (ryby uhynou nebo odplují – kvůli teplotě vody). Vznikají deště => bahenní proudy, sesuvy půdy, ztráty lidských životů. Naopak na Indonésii, Nové Guinei, část Austrálie přestane pršet => sucho => požáry. Periodicky se opakují, většinou trvají 12-18

měsíců.

La Niña – velmi se ochladí

Amazonka – dříve nebyl znám pramen, dnes za pramen považujeme řeku Apurimac. Po soutoku řek Urubambu a Apurimac má název Ucayali ta po soutoku s řekou Maraňón název Amazonka. Na dolním toku má šířku až 25 km u delty dokonce až 250 km – mohutný proud sladké vody => vyslazování oceánu do asi 200 km. Při přílivu může vzniknout vlna pororoca – může proniknout až 800 km proti proudu. Splavná pro velké lodě až k přístavu Manaus. Splavná je ale až po peruánské Andy.

Vodopád Angel – Nejvyšší vodopád světa, nachází se na severním okraji Guyanské vysočiny. Voda padá až z 1000 metrů.

Vodopády Iguacu – nacházejí se na stejnojmenné řece nedaleko od jeho ústí do řeky Paraná. Největší systém vodopádů na světě – délka 2700 km.

Jezero Titicaca – rozloha cca 3800 km² – je součástí náhorní plošiny Kuna (Altiplano). Nejvýše položené splavné jezero na světě (3912 metrů). Žijí zde Indiáni (kmeny Aymarovů a Kečuánců – pro ně je to jezero posvátné, ostrov Isla del Sol považují za místo zrození boha Slunce). Plující rákosové ostrůvky – žijí zde Indiáni (celkově kolem 3000 tisíc).

Říše Inků

O její rozklad se zasloužil Francisco Pizarro.

Města Lima

Železnice která převyšuje 4000 metrů a končí ve výšce 3800 metrů u jezera Titicaca.

Vznik ostrovů z rákosu, protože půda kolem jezera už byla zabrána.

Pěstování kukuřice, chov dobytka => dnes to nemůže uživit všechny => odchod měst.

Historie a obyvatelstvo

Říše Inků – na území dnešního Peru, na severu zasahovala do Ekvádoru, na jihu do Chile. Hlavní město Cuzco. Centralizovaná říše, systém cest. Poslové běžci – schopni urazit za den několik desítek kilometrů. Přinášeli bohům lidské oběti (vrcholem bylo vyrvání srdce).

Říše Inků rozvrácena Franciskem Pizarrem.

Pevnosti vysoko v horách. Terasovitá políčka.

Kolonizace Španělů a Portugalů => vybíjení, násilné pokatolictění. Větší množství přetrvává v andských zemích (vysokohorské podmínky) – především míšenci.

Nejvíce bílého obyvatelstva v Chile, Argentině.

Španělé zde vytvořili tři místo království: La Plata, Peru, Nová Granada.

Většinu kolonií ztrácejí Španělé a Portugalé během 19. století.

Pestrá rasová struktura s vysokým podílem míšenců, vysoké přirozené přírůstky v andských zemích.

Nerovnoměrné rozmístění obyvatelstva díky hornatosti, vysokým polohám, pouštím.

Život na vysoko položených náhorních plošinách (kunách) – žijí zde převážně indiáni. Jsou zde často lepší množství přírodní podmínky. Jsou na nich umístěna i velká města Cuzco, La Paz.

Vysoký podíl městského obyvatelstva => rychlý růst velkoměst. Problém slumů (favelas).

Velké městské aglomerace: San Paulo (18 milionů), Buenos Aires (13. miliónu), Rio de Janeiro, Lima.

Problém s drogami – Columbie, Ekvádor, Peru – pěstování Kóky (Indiáni to běžně žvýkají). Narkomafie. Sociální rozdíly.

Politická situace – časté nedemokratické režimy. Vojenské chunty (vojenské režimy). Chile – generál Pinochet. Těžké následky táhnoucí se daleko za konce těchto režimů.

Ekonomika

Bohatá surovinová základna – ropa (Venezuela – kolem jezera na severu), barevné kovy, železná ruda (západ kontinentu), dřevo atd.

Rozvinutější zpracovatelský průmysl v Brazílii, Argentině, Chile, další státy jen vyvázejí suroviny nezpracované, jsou to rozvojové země.

MERCOSUR – jižní společenský trh, spolupráce Brazílie s blízkými státy. Od 80. let 20. století. Zakládajícími členy jsou Brazílie, Argentina, Uruguay, Paraguay. Snaží se rozšířit obchodní styk, odbourat překážky atd. Spolupráce s Evropskou unií (především Španělskem a Portugalskem).

Hlavní ekonomická jádra: Sao Paulo La Plata (Montevideo, Buenos Aires), severní pobřeží Venezuely.

Přímé zahraniční investice jdou především do vyspělejších zemí, vývoz zemědělských produktů jako káva, kakao, cukrová třtina, banány, tabák (tradiční plodiny) – dříve byli hlavního součástí exportu. Vysoké HDP, nízké po přepočtení na počet obyvatel.

Většina zemí je silně zadlužena.

Pampy (jižní část Brazílské vysočiny) – stepi, významné obilnice světa (vlhčí část) – kukuřice, pšenice. Sušší části se využívají pro dobytkářství (skot, ovce) – Argentině, Brazílii, Venezuely,

Rybolov – především Peru a Chile – studená voda => spousta ryb. Jevy El Niño

Austrálie

Vyhledej na mapě: Arnhemskou zemi (na severu), Yorský poloostrov (také na severu), Velkou útesovou bariéru, Velký australský záliv, Velkou písečnou poušť, Gibsonovu a Velkou Viktoriinu poušť, Velké předělové pohoří (táhne se podél východního pobřeží), Australské Alpy, Mt. Kosciusko (nejvyšší vrchol Austrálie), Tasmánie, Eyerovo jezero, Murray (řeka), Darling (řeka), Středoaustralská pánev. Velký australský záliv (na jihu).

Geologicky patří mezi nejstarší oblasti na zemi, na západě australský štít (západoaustralská tabule). Východní pobřeží má svůj původ v prvohorním vrásnění.

Nevyvinula se zde pravidelná říční síť, je zde sucho. Občasné toky creek. Rozsáhlé bezodtokové oblasti (středoaustralská pánev) => řada jezer (největší Eyerovo jezero – nejnižší bod v Austrálii) vysychají a jsou většinou slaná.

Artézská pánev – artézské studny a voda.

Podnebí

Podnebí Austrálie je ovlivněno západoaustralským proudem – studený => pouště na západě Austrálie, naopak na východě je teplý mořský proud => poměrně vysoké srážky. Pasáty.

Klimatickou bariérou je velké předělové pohoří

Většina území leží v suchých subtropech a tropech. Z rostlinných pásů převažují suché savany, polopouště a pouště.

Vlhčí oblasti východ, severovýchod. Deštné lesy, tropické lesy.

Endemické druhy rostlin a živočichů díky dlouhé izolaci – pštros emu, ptakopysk,

Přírodní oblasti

Ayers Rock – Uluru – centrální oblast - největší monolit na světě nacházející se v jihozápadní části Severního teritoria. Tato obří skála složená z pískovců má obvod 9 kilometrů a její celkový vzhled je výsledkem silné erozivní činnosti (voda, rozdíly teplot, vítr).

Australští domorodci nazývají tento monolit Uluru a je pro ně posvátným místem. Archeologové prokázali, že osídlení v této oblasti je starší jak 10000 let. Ayers Rock je součástí NP a je na seznamu světového dědictví UNESCO.

Velká útesová bariéra – největší korálový útvar na světě táhnoucí se v délce 2000 kilometrů podél pobřeží Queenslandu. Jedná se o unikátní ekosystém s velkou biodiverzitou.

Sociální sféra - historie, obyvatelstvo, sídla

Australci (Aboriginals) – původní obyvatelé, kteří přicházejí na kontinent asi před 50 000 lety z Asie, teprve v r. 1967 jsou Australci zrovnoprávněni s bělochy, jejich začlenění do společnosti je problematické.

- Většinou soustředěni do rezervací, občas žijí ve městech, v chudších čtvrtích
- Vychází to z finančních možností, problémy s kriminalitou, alkoholem
- Dotace dostávají od vlády v Naturáliích

Začátek 17. Stol. – objevy Holanďanů Hartoga a Tasmana

Dostali se na západní pobřeží, to je ovšem pusté,

1770 - James Cook – Austrálie se stává britskou kolonií, zpočátku slouží pro vyvážení trestanců (v místě dnešního Sydney) i političtí odpůrci, ti co přežili, se zde začali žít jako farmáři.

S objevením zlata nastává příliv přistěhovalců z Evropy v 19. století.

Obeplul Nový Zéland a dostal se na východní pobřeží Austrálie.

Současná skladba obyvatelstva: Evropané – více jak 90% (převážně Irové a Britové) + přistěhovalci z Asie, Oceánie a dokonce i z Afriky. Původního obyvatelstva je zde kolem 300 lidí

Většina obyvatelstva je soustředěna na východě a jihovýchodě země – výrazný vliv přírodních podmínek

Asi 90% obyvatelstva žije ve městech, z nichž největší je Sydney (4 mil.)

Specifické způsoby výuky dětí v odlehlých oblastech

E-lerning – učení se přes internet

Australský svaz je konstituční monarchií, formální hlavou státu je britská královna, Austrálie je federací skládající se ze 6 států a dvou teorií, je členem britského Společenství

Sydney

Základy města byly položeny v r. 1788, v zátocě Port Jackson

Trestanecké vývozy byly ukončeny v roce 1840, a od té doby sem přijíždí stále více svobodných přistěhovalců

Dominanta: budova Opery, most Harbour Bridge, nebo Sydney Tower – mrakodrap, 304 m.

V roce 2000 zde byly 27. letní olympijské hry

Ekonomika

Nejvyspělejší ekonomika jihopacifické oblasti, ekonomika nabírá tempo až po druhé světové válce, do té doby byla Austrálie především zemědělským státem, a surovinovým základem pro Británii. Po druhé světové válce se orientace trhu obrací na Tichomoří, USA a Jihovýchodní Asii.

Významné surovinové bohatství, zpracování (vyspělý zpracovatelský průmysl), vývoz i nezpracovaných surovin (mají přebytky).

Exportní význam zemědělství – vlna, skopové (ovce) a hovězí maso (chov dobytka), pšenice, sladovnický ječmen, cukrová třtina...

Dovezené zvířata – přemnožení králíků – citelné škody. Chov na savanách. Jedna ze světových obilnic (jihovýchod)

Ekonomické jádro Austrálie tvoří státy Nový Jižní Wales a Tasmánie.

Oceánie

Rozděluje ji na tři části:

- Melanésii – Nová Guinea, Šalamounovy ostrovy, Nová Kaledonie
- Mikronésii – Mariany, Karolíny, Marshallovy ostrovy
- Polynésii – Nový Zéland, Havajské ostrovy, Fidži, Samoa, Francouzská Polynésie.

Většina ostrovů je sopečného nebo korálového původu. Převažuje zde tropické podnebí.

Původní obyvatelé:

- Melanésané
- Mikronésané
- Polynésané

Nový Zéland – krásná příroda, ekonomicky vyspělý.

Havajské ostrovy – ekonomicky vyspělé.

Většina zemí Oceánie se zaměřuje především na cestovní ruch a plantážní zemědělství.

Některé země jsou závislá území na Velké Británii, Francii, USA, Austrálie.

Jedním z problémů této oblasti je sílící imigrace mladých lidí do vyspělých států.

Evropa

Přírodní podmínky

Vyhledej na mapě: mys Maroci (nejjižnější), mys Roca (nejzápadnější), mys Nordkinn (nejsevernější). Severovýchodní okraj polárního Uralu (nejvýchodnější)

Leží na euroasijském kontinentu, tvoří evropský poloostrov euroasijského kontinentu. Hranicí mezi Evropou a Asií je východní okraj pohoří Ural, dále řeka Emba a dolní tok řeky Kuma do azorského moře. Prochází napříč černým mořem, úžinami Bospor a Dardanely.

Rozloha Evropy – 10,5 milionu km², délka vzdušnou čarou asi 5,5 tisíce kilometrů, výška přibližně 4000 kilometrů.

Horizontální členitost Evropy – členitost pobřeží – velká (největší ze všech kontinentů). Délka pobřeží – asi 37 tisíc kilometrů => 35% připadá právě na poloostrovy a ostrovy. Často je členitost způsobena ledovce (severní a severozápadní Evropa).

Vertikální členitost Evropy – výškové členění – průměrná nadmořská výška evropského kontinentu je 300 metrů nad mořem.

Nejvyšší bod – Mount Blanc – Itálie, Francie – 4807 metrů nad mořem.

Nejnižší bod – kaspická nížina -28 metrů nad mořem.

Geologický vývoj

Z hlediska stáří ji dělíme na:

- Nejstarší oblasti – paleoevropa – oblast severní Evropy, severní část Britských ostrovů. Baltský štít. Ruská tabule (víceméně celá evropská část Ruska). Z období prahor, starohor a starších prvohor. Kaledonské vrásnění – vyvrásnění pohoří na severu Britských ostrovů, severní Skandinávie).
- Mezevropa – oblast střední části evropského kontinentu, utvářejí se během mladších prvohor a druhohor. Hercynské vrásnění.
- Neoevropa – geologicky nejmladší oblasti, převážně jižní Evropy, část jižní Evropy, Island. Alpiskohimalájské vrásnění – Alpy, Karpaty, Pyreneje, Sierra Nevada. Vývoj není zcela ukončen => projevy vulkanismu a zemětřesení v jižní Evropě.

Etna – nejvyšší činná sopka – leží na Sicílii.

Evropa zasahuje do subtropů (suché i přímořská) – jih, Španělsko, Itálie; mírného pásu (vlhký oceánský – Velká Británie, Francie, Benelux; suchý vnitrozemský – vnitrozemí). Subpolární oblasti – Severní části, polární oblasti – minimálně. Nejvyšší teploty ve Španělsku. Nejnižší teploty na severu Ruska (evropská část).

Ovlivněno golfským proudem – posunuje tak severní hranici mírného pásu. Narvik – nezamrzá

Srážky souvisí s podnebím – nejvíce srážek na východě – směrem od Atlantického oceánu. Nejvyšší úhrn srážek – Cirkvice 4623 mm za rok. Alpy.

Vliv oceánu na přímořské oblasti => udržuje teplo => malé rozdíly mezi zimou a létem. U kontinentálního podnebí je rozdíl větší.

Počasí v Evropě – výrazně proměnlivé – během roku sem proudí studený vzduch ze severu a studený z jihu => vznik cyklon a anticyklon (intenzivní cyklonální činnost)

(Anti)cyklony putující – vytvoří se například nad Atlantikem, západní proudění.

(anti)cyklon Stálé – islandská vysoká tlaková níže, azorská tlaková výše, íránská tlaková níže, sibiřská tlaková výše.

Níže přináší srážky, ochlazení.

Subtropický pás – střídají se zde pouze dvě roční období, léto je suché, horké. Zima – chladněji, srážky.

Vodstvo

Řeky přispěli k tvaru reliéfu, jsou důležité pro rozložení obyvatelstva. Hustá říční síť

Volha – přibližně 3600 km, režim východoevropský.

Voda odtéká do Atlantického oceánu, Severní moře, Baltské moře (3.), Norské moře, Černé moře (1.), Kaspické moře (2.), Středozemní moře.

Různé režimy odtoku – množství vody, protékající řekou během roku:

- Oceánskodešťový režim – velice vyrovnaný
- Dešťovosněhový – většina vody z dešťových a sněhových srážek, nejvíce vody na jaře – déšť a sníh
- Alpický (ledovcovosněhový režim) – Skandinávie, Alpy – nejvíce vody během začátku léta
- Subtropický režim – nejvíce vody v zimě
- Východoevropský – sněhovodešťový – nejvíce vody koncem jara, a srážky.

Proudy: severoatlantský (Golfský) proud – dělí se na Norský proud a na severu na proud Severního mysu – velký vliv na podnebí – protahuje severní hranici mírného pásu na sever.

Řeky:

- Anglie – Temže
- Španělsko – Ebro, Tajo
- Francie – Loira, Seina,
- Itálie – Pád, Tibera
- Německo – Rýn, Labe
- Polsko a pobaltí – Odra, Visla, Němen
- ČR – Labe, Vltava, Morava, Svatava, Svitava, Odra...
- Jihovýchodní Evropa – Dunaj, Sáva, Dráva, Tisa
- Skandinávie – Dalalven
- Východní Evropa – Dněpr, Don, Volha, Ob, Severní Dvina, Oněga, Emba, Ural

Jezera

Největší část vytvořena pevninskými ledovci. Někdy jsou označovány jako ledovcovotektonická => tektonická porucha – později došlo k vyplnění ledovcem, po roztátí zde zůstalo jezero.

Ladožské jezero – největší jezero v Evropě, cca 18 tisíc metrů čtverečních.

Jezero Lochnes ve Velké Británii.

Rozsáhlé jezerní plošiny na severu Německa a Polska.

Horská jezera – vzniklá z horských ledovců.

Sopečná jezera – Bolsenské a Trasimenské jezero ve střední Itálii.

Tektonická jezera – Balaton, Skadarské jezero (jihovýchodní Evropa)

Krasová jezera – Plitvická jezera

Půdy a vegetační pásma

Typy půd jsou ovlivněny podnebím a geologickým podložím. Různé půdotvorní činitelé. Různé horizonty.

Půdy tunder – Norsko, nejsevernější Evropy. Subpolární pás. Trávy, v extrémních podmínkách – mechy a lišejníky. Krátké léto – využití pro pastvu Sobů.

Podzolové půdy – Zasahují daleko z Ruska do Německa, Polska Švédsko. Váže se na něj mírný

pás, jehličnaté lesy – tajga. Půdy jsou kyselé. Řidší osídlení, malé využití (těžba dřeva).

Hnědozemě a kaštanové půdy – jižní Evropa – Španělsko, Turecko, Itálie, pobřeží Chorvatska, Řecka až po severní Polsko... Smíšené a listnaté lesy. Značné zásahy, v nižších polohách je zemědělská půda, husté osídlení. Intenzivní zemědělství

Černozemě – od Rumunska na severovýchod (východní Evropa), kolem 50 rovnoběžky. Stepi a lesostepi mírného pásu. Výrazná kontinentalita. Využití zemědělství: obiloviny (světové obilniny), sušší část se používá pro pastevectví.

Červeno a žlutozemě – zastoupeny málo, Chorvatsko, hodně oxidů železa.

Jižní Evropa – pás subtropický, středomořský typ vegetace – původně tam bylo více lesů (vykáceny pro dřevo a pastviny) => silná eroze (neprší často, ale když, tak to stojí za to). Rozšíření druhotných porostů – trnitě těžko prostupné křoviny – Macchie

Nivní půdy okolo velkých řek (více severních) – Duna, Rýn, Visla, Dněpr, Volha, Ob

Obyvatelstvo

Celkově asi 700 miliónů obyvatel., nejhustěji osídlený kontinent – až 200 lidí na kilometr čtvereční. Leží v mírném pásu – nejpříznivější podmínky pro život – 60° SŠ – Benelux, Porýní – Porúří, Randstad, střední a jižní Anglie, Pádká nížina, Moskva.

Převážně indoevropská větev bílé rasy

Národy romanské – Italové, Francouzi

Národy slovanské – Češi, Rusové, Poláci, Bulhaři, Chorvati

Národy germánské – Němci, Britové, Švédové, Norové

Střední délka života – (naděje dožití) – průměrná délka života, kterého se dožije „dnes narozené dítě“ – od západu k východu klesá. Většinou je porodnost podobná nebo nižší než úmrtnost. Nejvyšší Norsko, Španělsko, Francie, Itálie.

Jazyky – souvisí s národnostmi

Náboženství – převahu má křesťanství (římskokatolické, protestanti, pravoslavní)

Protestanti – Velká Británie, Skandinávie, východní část Německa

Římští katolíci – Polsko, Francie

Pravoslavní – východní a jihovýchodní Evropa

Pronikání islámu – několik miliónu muslimů – přistěhovalci, nebo islám – invazí turků.

Evropská integrace

Jazykové bariéry, omezení pracovního trhu (ze stran původní zemí EU)

Pracovní příležitosti (lékaři atd.) – jdou za lepším platem => odliv => problémy

Zemědělství – otevření trhů (včetně našeho) => výhody a problémy. Malé dotace, problém s různými dotacemi v různých zemích a jejich následným vývozem do jiných zemí.

Prodej pod cenou.

Evropská unie – název se začal používat od roku 1992, základem bylo ESUO (Evropské společenství uhlí a oceli – 1951 v Paříži => Pařížské smlouvy. Montánní unie – hornická).

Francie měla velký vliv, spoluzakládající země: Spolková republika Německo, Benelux (založen 1948), Itálie.

Snaha obnovit těžký průmysl, hornictví => velké investice, spolupráce v těchto odvětvích

1957 – Římské smlouvy (zakládají EHS – Evropské hospodářské společenství, Euroatom – pro mírové využití jaderné energie). Všechny tři instituce zastřešeny názvem Evropská Společenství.

Snaha vytvořit jednotný trh

1992 – Smlouva o EU (Maastricht) – počátek rozšiřování na východ, myšlenky jednotného hospodářského prostoru a jednotné měny.

2000 – Nice – podmínky přistoupení nových členů, fungování EU po rozšíření.

ESVO – Evropské sdružení volného obchodu – sdružení států nepatřících do Evropské unie, poskytující výhody volného obchodu. Založeno Velkou Británií, Rakouskem, Švýcarskem, Lichtenštejnem, Norskem, Švédskem, Finskem.

1973 – Britové přistoupili později, nemají schengen, mají vlastní měnu.

Schengen – prostor volného pohybu osob, vnitřní (pohyb bez kontrol) a vnější hranice (tam kde hraničí Schengen => tradiční kontroly). Kontroly mohou být namátkové. Nepatří jsem Irsko, Velká Británie, Bulharsko, Švýcarsko, Rumunsko.

Vytvoření Eurozóny – zavedení jednotné měny od roku 2002 (ne všechny státy EU jsou její součástí – málo vyspělé státy, Velká Británie, Švédsko).

Pilíře Evropské unie – patří sem Evropská společenství (volný pohyb), jednotná bezpečnost a zahraniční politika (vnitřní bezpečnost a ve světě), policejní a justiční spolupráce (soudnictví a vnitřních věcí – možnost obrátit se k evropskému soudu).

Orgány Evropské unie

EU je jediná integrace ve světě, která je organizována jako stát.

V čele Evropské komise stojí pomyslná hlava EU (komisař) Emanuel Barroso (Portugalec). Komisaři – vláda.

Brusel – hlavní sídlo Evropské unie.

Evropská komise – skládá se z komisařů – za každou zemi jeden komisař, jsou voleni na 5 let. ČR – Špidla – obor sociálních věcí. Jejich úkolem je prosazovat a hájit Evropskou unii. Výkonný orgán.

Evropský parlament – sídlo ve Štrasburku (ve Francii) – legislativní orgán Evropské unie, poslanci voleni na 5 let z daného státu, 24 poslanců za ČR (přepočteno dle obyvatel země). Rozdělen do jednotlivých frakcí podle politické orientace.

Rada EU (ministrů) – sejdou se ministři daných resortů, hájí zájmy své země, debatují o problémech atd. Jeden z členských států má půlroční předsednictví

Evropská rada – jeden z vrcholných orgánů, nastiňuje další vývoj Evropské unie. Prezidenti, premiéři. Summit EU.

Evropský soudní dvůr – Lucemburk

Evropská centrální banka

Evropská investiční banka

Rada Evropy – Štrasburk, není orgán EU. ČR je členem, zajištění míru a bezpečnosti v Evropě. Dohlíží na dodržování lidských práv.

Západní Evropa

Státy: Velká Británie, Irsko, Francii, země Beneluxu. Vyspělé státy, značný politický vliv v Evropě a ve světě.

V těchto zemích začíná průmyslová revoluce a šíří se do Evropy. Položení základů Evropské unie.

Vnější Hebridy (Lewis, South Uist), Vnitřní Hebridy (Islay, Mull, Rum, Skye), Shetlandy, Orkneje, Severní moře, Irské moře, Keltské moře, Lamanšský průliv, Severní průliv, Bristolský záliv, Cardiganský záliv, Donegalský záliv, záliv Galway, Calaiská/Doverská úžina.

Britské ostrovy

Normanské ostrovy, Man – provincie britské koruny s vysokou mírou autonomie

Před asi 9. tisíci lety byla velká Británie spojena s pevninou. Pleistocén – starší čtvrtohory.

Lamanšský průliv (English channel), nejužší úžina Calaiská/Doverská úžina – kolem 30 km.

Severní část – hornatá, geologicky stará (kaledonské vrásnění – paleoevropa) – Nejvyšší pohoří Grampiany s nejvyšší horou Ben Nevis.

Jižní část a ostrov Irsko – plošší, mladší – z období druhohor

Řada tektonických zlomů (v severní části), řada jezer (jezero Lochness).

Výrazně oceánské podnebí, velké množství srážek, nejvíce srážek spadne na severozápadě (kvůli severozápadnímu proudění vzduchu).

Golfský proud – výrazně ovlivňuje podnebí, teplotu

Teploty – větší teploty na jihu (průměrné červencové 17°C, v lednu 4°C), nižší na severu (13°C v červenci, v lednu 3,5°C).

Spousta rašelinišť a vřesovišť, převážná část lesů byla vykácena pro pastviny. To je problém kvůli častým srážkám, nastává tak eroze.

Great Glen (velké údolí) – na severu Skotska, tektonická porucha, druhý největší střížný zlom na světě. Spojuje Atlantik se severním mořem. Posun zemských ker – severní na jihozápad, jižní na severovýchod. Občasná zemětřesení. Jsou zde tři jezera (nejznámější je jezero Loch Ness)

Kaledonský průplav – prokopán, slouží jako námořní cesta.

Jezera na severu jsou ledovcového nebo ledovcovo-tektonického původu. Řada jezer v Irsku (největší Lough Neagh).

Řeka Temže, Severn

Sociální sféra

Nejstarší osídlení Kelty v 5./4. století před naším letopočtem – potomci: Skotové, Velšané, Irové – mají své jazyky Skotská Gaelština, Velština, Irština.

Kmeny Anglů a Sasů – dnes největší část obyvatelstva.

Římská říše se zde moc neuplatnila – zbyl zde Hadriánův val zbudovaný Římany, vyváželi cín, byla daleko => později upadla.

8./9. století – Normané (Vikingové) – z Norska a Dánska.

Angličané – tvoří čtyři pětiny obyvatelstva

Osídlení je velmi nerovnoměrné, největší je ve střední a jižní Anglii, městské obyvatelstvo.

Londýn, Birmingham, Manchester, Liverpool, Glasgow – velké aglomerace

Od 16. století, díky pozici, námořní velmoc celosvětového rozsahu => budování kolonií, které se později osamostatnily.

Spojené království Velké Británie – od roku 1707 (jižní část Irska se osamostatnila až v první

polovině 20. století).

Nárůst počtu obyvatel souvisí se začátkem průmyslové revoluce. Silně zalidněná

Spousta přistěhovalců – velká část z bývalých britských kolonií (z Indie, Pákistánu, Bangladéši, Karibiku, východní Afriky). Později i z celého světa – měli dříve benevolentní přistěhovaleckou politiku (to se změnilo s extrémisty).

Vystěhovalectví – odchod obyvatel do Ameriky – pro lepší živobytí, zlato, svobodu víry.

Severní Irsko – Irsko je silně katolické, zbytek Británie – Anglikánská církev => boje v Severním Irsku => IRA – Irská Republikánská armáda

Ekonomika

V atlase: Birmingham, Liverpool, Manchester, Leeds, Newcastle, Glasgow, Southampton, Portsmouth, Bristol.

Historická území UK – Anglie, Skotsko (Edinburg), Wels (, severní Irsko (Belfast)

Konstituční (parlamentní) monarchie – v čele stojí královna, je limitovaná královnou – diplomatická, reprezentativní, velitel ozbrojených sil.

Commonwealth – společenství národů, z bývalých kolonií Anglie, v čele stojí britská královna. Kolonie v Africe, Nový Zéland, Austrálie, Indie... Udržováno z ekonomických důvodů: obchod s nerostnými surovinami, odbyt výrobků.

Midlands – ekonomicky výhodné, byli zde naleziště barevných kovů a uhlí. Uchovalo si ekonomický význam i po vyčerpání surovin. Průmyslová oblast – od Londýna přes Birmingham po Manchester. (Rozdělen ještě na Midlands, Lancashire, Yourkshire).

Kolébkou průmyslové revoluce byla Midlands. Obchod s Beneluxem a Francií. Vyspělé námořnictvo => v dané době měla velké možnosti kolonizovat nové země. Začalo na textilu, postupné přidávání těžkého průmyslu. Později zpětně došlo k přechodu na technologicky náročnější lehčí průmysl.

Členem Evropské unie – 1973, nechtěli vstupovat, neměli k tomu příliš důvodů – byli ekonomicky vyspělí. Zakladatelem ESVO.

Silná ekonomika (skupina G7 – 5 místo – ztráta po druhé světové válce – zničení, velké dluhy), společenství Commonwealth, ekonomicky ji přeběhlo USA. Rozšíření angličtiny jako celosvětového jazyku.

Ropa – severovýchodní část pobřeží Velké Británie, Velká hustota potrubní dopravy. Jejich těžba ropy převyšuje potřebu ropy.

Špatné podmínky pro zemědělství, především klimatické => především chov skotu, drůbeže, prasat – nepokrývají potřebu => dovážejí. Cca 30% území je orné půdy.

Významná námořní doprava, významné přístavy

Železniční doprava je tradiční a velmi hustá (podmořský tunel), dnes díky automobilům jsou rušeny.

Londýn je nejnavštěvovanějším městem, koncentrace hlavních sídel firem. Obchodní burzy
Letecká doprava – velmi významná.

Jižní Anglie

Velký význam

Ekonomické jádro země, výhodná dopravní poloha,

Výroba aut, letadel, petrochemie atd. Není zde těžký průmysl.

Střední Anglie

Původně těžba uhlí a rudy => hutnictví. Textilní průmysl. Dnes modernizace těžkého průmyslu.

Země Beneluxu

Poldry – vysušená část šelfového moře

Polovina území Nizozemska leží pod úrovní moře.

Nížinatý terén, velká část území (především Nizozemska) leží pod hranicí 1 metru nad mořem (a neustále poklesává, v důsledku zvedání Skandinávie) => zatopení oblastí => boj proti zatopení, stavění hrází, za hrázemi dochází k vysušování mořské vody, odslaňování => nová zemědělská půda.

Nejstarší hráze zde začali budovat podél velkých řek. Významné řeky: Rýn, Šelda, Maasas – významné dopravní tepny

Oceánské podnebí, částečně zmírněné Ardenami

Frýské ostrovy – hráze z hlíny – zpevňovány trávou (v 10. století). Od 14. století byly zhotovovány hráze z dřevěných kůlů a za ně mořské řasy. - později se objevil parazit Šášeň lodní.

Od 18. století začali stavět kamenné hráze – dostatečně šikmé (kvůli nárazům moře), dnes se používá (železo)beton.

S příbytkem obyvatel narostla spotřeba potravin a potřeba životních ploch => větší projekty na odvodnění.

Odvodňování pomocí větrných mlýnů – od začátku 20. století se používají dieselové motory –

Vysušení Haarlemského jezera, na vysušené ploše vzniklo největší Nizozemské letiště – Schiphol, největší květinové pole v Nizozemsku.

Jezero IJsselmeer – dříve sladkovodní jezero oddělené od moře, při mořských bouřích došlo k protržení hráze => stalo zátokou => kvůli nedostatku pitné vody byla zátoka znovu přehrazena, odslaněna...

Projekt delta – týká se provincie Zeelandu, ústí sem spousta řek, průniky rozbouřeného moře do vnitrozemí => oddělení od moře. Do projektu se vložili ochránci přírody a zasadili se o možnost otevření moře.

Obyvatelstvo a sídla

Nizozemsko – stát, Holandsko – provincie, dělí se na severní a jižní.

Významná města: Amsterdam, Haag, Utrecht, Rotterdam, Brusel, Lutych, Antverpy

Vysoká hustota zalidnění až 400 lidí na kilometr čtvereční.

Vysoký stupeň urbanizace – 90% lidí žije ve městech, Ranštatholand – urbanizovaný pás podél pobřeží – 6 miliónů lidí

Valoni a Vlámové – tvoří většinu populace Belgie, Vlámové přesahují z Nizozemska (okolo Gentu), Valoni – francouzsky, nejstarší průmyslové regiony, díky naleziště surovin, dnes jsou tato místa hůře konkurenceschopná, stagnující a neprosperující oblasti. Ve Vlámku (Flandrech) – jazyk podobný Holandštině – prosperující oblast – moderní průmysl, služby. => konflikt => nechtějí doplácet => chtějí se rozdělit. (Chtěli se rozdělit v 1993 po rozdělení Československa).

Amsterdam – kosmopolitní město, má kanály (grachty)~

Ekonomika zemí Beneluxu

Integrace tří zemí – od roku 1948 – jsou tedy průkopníky evropské integrace. Stáli při vzniku Evropské unie a jsou zde některé její úřady.

Významně těží z obklopenosti vyspělými státy (Francií, Velkou Británií, Německem).

V minulosti měli zámořské kolonie, brzy se sem dostává průmyslová revoluce.

Belgie – Kongo

Nizozemsko

V čele stojí královna sídlící v Haagu

Nejvýznamnější surovinou je zemní plyn, těží se na severu Nizozemska – Frízko

Význam námořní dopravy a říční dopravy – říční kanály a průplavy

Rotterdam – největší světový přístav (podle objemu přeloženého zboží) – rozsáhlé rafinérie chemického průmyslu – Europoort (= brána Evropy).

Produkce sýru:

- Edam – město - výroba sýru, nese název podle toho (Eidam)
- Gouda – město - výroba sýru, taktéž sýr

Čokoláda, maso, vejce, kakao – významný export

Nejintenzivnější zemědělství – produkce květin (především cibulových květin), chov hovězího dobytka.

Floriade – mezinárodní výstava květin, jednou za 10 let v Nizozemsku, trvá půl roku, největší výstava na světě.

Elektrotechnický a strojírenský průmysl -

Philips – Eindhoven - produkce spotřební elektrotechniky a elektroniky, jako televizory, audiovizuální technika.

Royal Dutch Shell – pohonné hmoty, umělá hnojiva, barvy a laky

Ahold – potravinové řetězec

Naarden – blízko Amsterdamu, je tam pohřben Jan Ámos Komenský, území na kterém je pohřben patří České republice.

Belgie

Naleziště rud a černého uhlí na jihu, rozvoj průmyslu, především těžkého.

Čokoláda, pivo, belgická krajka, textilní průmysl, výroba skla

Diamantové burzy

Lucembursko

Dlouho známé jako hutní stát, později přechod na služby, zejména finanční.

Terciální sektor (80%) je rozhodující složkou ekonomiky. Zemědělství jen asi 0,5% HDP.

Největší HDP na hlavu na celém světě

Francie

Francie je největší zemí západní Evropy, rozlohou 544 tisíc km² s asi 60 miliony obyvateli.

Přírodní podmínky

Vyhledej na mapě řeky: Loiru, Seinu, Saonu, Rhonu, Garonnu

Západní část je nížinatá, východní část nastupují pohoří. Většinu území zabírá tzv. „atlantská Francie“ - stará oblast, vzniklá především hercynským vrásněním - ohraničeno řekou Saonou a Rhonou.

Rhonský příkop - tektonická porucha, protéká zde Rhóna

Nížina Francouzská nížina:

- Pařížská pánev - v centru leží aglomerace Pařížek, hospodářsky nejvýznamnější část státu
- Akvitánská pánev

Francouzské středohoří (Centrální masiv) - nejrozsáhlejší pohoří ve Francii

Geologicky mladší oblasti - alpinsko-himalajské vrásnění - Alpy, Jura (švýcarský Jura, pravidelné vrásy) a Pyreneje.

Západní pobřeží Francie:

- Bretaňský a Normanský poloostrov - mezi nimi je zátoka St. Malo - přílivy s rozpětím až 13 metrů => vybudování první přílivové elektrárny na světě. (Ostrůvek/poloostrov St. Michael)
- Členité poloostrovy, velké útesy (až 100 až 150 metrů)
- Pomalu poklesává, velice mělké pobřeží jižně od Bordeaux - písčné duny => voda nemůže pryč => bažiny, močály, a lagunová jezera => budování kanálů, hrází, vysušování části území.
- Zanášení vnitrozemí pískem => vysazování borových lesů
- Nálevkovitá ústí (estuaria) s brakickými (sladkoslaná voda) vodami - délky v desítky kilometrů - mořská voda dosáhne až do vnitrozemí.
- Bohatá loviště ryb

Podnebí

Značný vliv západního proudění od Atlantického oceánu. Na jih zasahuje podnebí a vegetace středomořského typu - sušší - subtropická mediteránní. Kontinentální klima

Vodstvo

Umoří: Atlantický oceán, Středozemní moře (Rhóna tvoří rozsáhlou deltu - národní park Camargue)

Hydroenergetický význam alpských toků a toků z francouzského středohoří => výroba elektřiny.

Říční kanály - v západní Evropě má nejdelsí síť vodních cest. Dopravní význam Seiny - od Paříže je významnou dopravní tepnou.

Ekonomika a sociální sféra

Francie je nejlidnatější zemí Evropy. Nejstarším obyvatelstvem jsou potomci Keltů - Bretaňci. S pozdějším příchodem Římanů dochází k romanizaci obyvatelstva.

Většina obyvatel se koncentruje v průmyslových oblastech na severu a východu země (především pobřeží). Naopak nejméně rozvinutá je oblast Francouzského Středohoří

Značný podíl imigrantů – především z bývalých kolonií (kterých neměli zrovna málo) – především Arabové a černoši => problémy.

Problém s korsickými separatisty.

Francie se dělí na 26 oblastí, přičemž 4 z toho jsou zámořské. Dříve - koloniální říše (severní a západní část Afriky (Alžírsko), Francouzská Indočína (Vietnam, Laos, Kambodža). Francie, na rozdíl od Británie nechtěla po druhé světové válce kolonie pustit => boje.

Zámořské: Guadeloupe, Martinik, Francouzská Guyana, Réunion

Je součástí G7, je výrazně zapojena do světového trhu, politický vliv ve světě. Zakládajícím členem evropské unie.

Rozsáhlý přístup k moři – strategicky důležité pro obchod.

Strojírenský průmysl – automobily (Renault, Citroen, Peugeot), rychlovlaky TGV, letadla (Airbus) – Paříž – významné letiště Orly, Degaulle

Propojení rychlovlaků do ostatních států, podmořský tunel.

Jaderná energetika (75% energie), hydroenergetika, přílivové elektrárny.

Chemický průmysl – pneumatiky Michelin, kosmetika a farmacie, rafinerie.

Potravinářský průmysl – víno (šampaňské), lihoviny (koňak – z jablek), francouzské sýry, produkty moře.

Zemědělství – obrovská zemědělská produkce, vysoké dotace z EU, pěstování vinné révy, produkce subtropického ovoce, chov skotu na maso a mléko (dobré pastviny).

Velký význam cestovního ruchu, města: Azurové pobřeží (s Monakem), alpská a pyrenejská zimní střediska, Versailles, Paříž.

Hospodářské oblasti: Pařížská pánev a dolní tok Seiny (města Rouen, Le Havre), oblast při belgických hranicích (města Lille, Roubaix) – dnes těžký průmysl zde stagnuje. Lotrinsko (Metz, Nancy). Alsasko (Strasbourg), Lyon, St-Étienne, Marseille, Bordeaux, Nantes.

Severní Evropa

Patří sem státy Island, Norsko, Švédsko, Finsko, Dánsko

Vyhledej na mapě: Lofoty a Vesterály, Faerské ostrovy, Gotland, Öland, Alandy, Špicberky (Svalbard, Grónské moře, severní ledový oceán, Norská správa), poloostrov Kola, Jutský poloostrov,

Island je geologicky mladší čtvrtohory/třetihory – sopečný původ. Leží na středo atlantickém hřbetu – oddalují se. Činné sopky (Hekla na jihu Islandu). Termální prameny a gejzíry.

Skandinávské pohoří (Skandy) je z období starší prvohor, kaledonské vrásnění, stejně tak jako Baltský štít (jižní část Finska (zasahuje dál)). Nejvyšší část pohoří se nachází na jihu Norska - nejvyšší hora Galdhøpiggen s 2469 metry nad mořem.

Jutský poloostrov – roviny s minimálními výškovými rozdíly.

Pleistocén – starší čtvrtohory

Fjord – mořem zatopená část ledovcového údolí, ledovce v době ledové výrazně prohloubil a rozšířil => zalití mořem.

Zalednění v době ledové => ovlivnění vzhledu reliéfu, vznik fjordů. Ledovce zde jsou ještě pořád, ale pomalu odtávají.

Ledovcová jezera, poloostrov se odlehčuje a zvedá se => klesá Nizozemsko..

Podnebí

Výrazný vliv golfského proudu (zvláště při pobřeží), klima je také ovlivněno zeměpisnou šířkou. Rozhraní mírného a subartického pásu (polární a arktická vzduchová hmota).

Dánsko a Norsko mají oceánské klima, na východ Skand nastupuje kontinentální klima.

Island leží v subpolárním pásu – projev oceanity.

Vodstvo

Hustá říční síť – velký hydroenergetický potenciál. Norsko vyrábí téměř většinu elektřiny z vodních elektráren.

Voda z tajícího sněhu a ledu.

Vodopády a přeje – extrémní sporty

Množství ledovcových jezer

Obyvatelstvo

Norové, Dánové, a Islandané jsou potomky Vikingů (Normanů – někdy taky Varjagové). Sever Skandinávského poloostrova obývají Laponci (Sámové) – z oblastí Ladožského jezera – nejstarší osídlení – živí se pastevectvím.

Malá hustota zalidnění – většina obyvatel žije při pobřeží.

Norové, Dánové, Švédové a Islandané patří ke germánské jazykové skupině. Finové k ugrofinské.

Vyspělé země, vysoká střední délka života a vysoká životní úroveň. Velký důraz na sociální zabezpečení – za cenu vysokých daní (Švédsko – stát se maximálně stará o občana)

Ekonomika

Všechny státy mají vyspělou ekonomiku, výší HDP na hlavu patří na přední místa ve světě.

Norsko, Švédsko a Finsko má velký hydroenergetický potenciál – řeky s velkým spádem.

Island využívá geotermální energii (vulkanická činnost) – vytápění, termální lázně...

Norsko těží ropu a zemní plyn – šelf Severního moře – jsou soběstační => chemický a petrochemický průmysl.

Švédsko a Norsko těží a zpracovávají rudy kovů – především železná ruda (35% - Kiruna a Gällivare) => kvalitní švédská ocel – část ji vyváží do Narviku a Lulea, odkud je lodí přepravena pryč.

Skandinávské státy mají rozsáhlé komplexy jehličnatých lesů (tajga) – těžba a zpracování dřeva
Turismus – vyhledávání zachovalé přírody

Dánsko

Výroba rybářských lodí a lodních motorů

Lego

Intenzivní zemědělství – exportní význam potravinářského průmysl (maso, sýry, pivo...), 60% plochy státu připadá na zemědělskou půdu.

Součástí Dánska jsou autonomní území Faerských ostrovů a Grónska – nejsou členy EU

Norsko

V množství ulovených ryb zaujímá první místo v Evropě. Není členem EU.

Norsko vlastní jednu z největších námořních flotil na světě a část těchto lodí pronajímá

Téměř 100% energie vyrábí v hydroelektrárnách

Součástí Norska jsou Špicberky.

Nejdelší fjord

Mis Nordkin

Švédsko

Nejlidnatější severská země

Výroba automobilů Volvo a Saab-Scania – bezpečnost a kvalita vozů

Nábytek IKEA

Mobilní telefony

Spotřební elektronika Elektrolux

Švédská ocel Sandvik

Motorové pily Husquarna

Velmi vyspělé hospodářství, vysoká specializace, světová úroveň.

Přední světový výrobce papíru, lepenek a celulózy, zpracování dřeva hrálo významnou roli v minulosti.

Finsko

Suomi - „země jezer a bažin“, více jak 187000 jezer, která zabírají 10% povrchu Finska

Největší světový vývozce papíru a celulóza

Slušné zásoby rud, dobří ve stavění mostů a lodí

Telekomunikační zařízení Nokia

Autonomní území Alandy

Provázanost na SSSR (v minulosti) a na Rusko (v současnosti) – negativně zasáhlo EU. Po vstupu do EU začali vyvážet do EU.

Sherové pobřeží - „peckovití“ ostrůvky podél pobřeží, způsobeno ledovci

Island

Země „ohně a ledu“

Velké využití geotermální energie.

Časté deště a špatné počasí => nemožnost otevřeného pěstování rostlin => skleníkové zemědělství.

Význam rybolovu a zpracování ryb – do konce druhé světové války to byla téměř jediná činnost.

Po druhé světové válce zde nastává ekonomický boom.

Šachy jako národní sport

Pyrenejský poloostrov

Státy Španělsko, Portugalsko, Andorra, Gibraltar (Velká Británie)

Hornatý povrch, směrem na jihozápad přechází povrch do nížin.

Na severu – Pyreneje – vznikly Alpínsko-himalájským vrásněním (poměrně mladé). Pyreneje tvoří významnou překážku, nejvyšší masiv Maladeta – Pico de Aneto 3404 metrů.

Sierra Nevada – nejvyšší vrchol 3478 Mulhacén => lyžařské závody

Západní část je geologicky stará – z období prvohor => Hercynská Evropa, východní polovina je geologicky mladší – druhohory a třetihory => neoevropa

Náhorní plošina Meseta, ohraničena a prostoupena pohořími.

Nejvyšší hora Španělska Pico de Teide.

Většina poloostrova leží v subtropickém pásu, část zasahuje do mírného pásu (oblasti přiléhající Biskajskému zálivu. Vysoké červencové teploty – především na jihu. Velký vliv oceánu.

Suché subtropy – především ve vnitrozemí, srážky přicházejí od Atlantiku, pustina, suchá krajina. Výrazná kontinentální. Rozdíl i v teplotách v lednu. Násun hmoty z mírného pásu v zimě. Západní proudění vzduchu!

Říční síť – řeky na severu mají více vody, než řeky více na jih. Stavba přehrad => potřeba vody.

Velké řeky: Tajo, Duoro, Ebro, Guadiana, Guadalquivir

Hnědozemě, vegetace středomořského typu, při severu se táhne pás listnatých lesů.

Mediterránní typ klimatu

Olivovník, citrovník, pomeračovník, borovice pínie, oleandr, cypřiš.

Španělsko

Baleáry (Mallorca, Ibiza, Menorca), Kanárské ostrovy (v Atlantiku), Ceuta, Melilla

Začátkem 16. století se spojily dvě oblasti – Aragonie a Kastílie, postupně připojována další území. Předtím ovládána Araby – Maury – přinesli vědecké poznání, architekturu.

Španělé vedli boj za osvobození (reconquista). Vyhnali Araby v roce 1492.

Království – konstituční monarchie, král Juan Carlos

Etnicky různorodé obyvatelstvo - 14 autonomních oblastí – decentralizovaná státní správa.

Výroba automobilů Seat, kuchyňských elektrospotřebičů. Vývoz obuvi, kožených oděvů, korku.

Díky nedostatku srážek se Španělsko orientovalo na extenzivní živočišnou výrobu.

Madrid, Barcelona, Bilbao.

Snaha získat Gibraltar.

Ekonomika

Dříve kolonisté, kolonie ztratili už v 19. století – osamostatnění, nebo správa jiné mocnosti. Nedokázali využít bohatství pro rozvoj ekonomiky => padají mezi málo rozvinuté země.

Vstoupil do EU – potom velký skok dopředu. Vstupují sem zahraniční investoři => moderní odvětví průmyslu (chemický, výroba automobilů).

Dobrá surovinová základna – ložiska uhlí a surovin => je zde soustředěn těžký průmysl.

Export zemědělských produktů: olivy, olivový olej (nejvíce vyprodukovaného na světě), citrusové plody, víno, ryby, korek. Zemědělství má extenzivní charakter – vysoký podíl lidské práce.

Závlahové systémy začali zde budovat Arabové.

Turismus – středomořské pláže (Sluneční, Zlaté, Divoké pobřeží). Památky v Toledu, Córdobě,

Seville, Granadě.

Obyvatelstvo

Nerovnoměrné osídlení – především při pobřeží. (výjimkou je Madrid – výhodná poloha).

Generál Franko – fašista – svrhl krále, nastolena diktatura, došlo k občanské válce. Vznikla republika – až do roku 1975. Mezinárodní izolace.

Katalánci – 6 milionů, necítí se být Španěly => problémy. Barcelona

Baskové – Baskicko – Bilbao – teroristická organizace ETA – usiluje o otržení od Španělska.

Galicie – La Coruna

Sezóny migrace – především z vnitrozemí.

Andorra

Není členem Evropské Unie

Portugalsko

Méně rozvinuté. Po vstupu do EU se dostalo rychle na úroveň Řecka, vysoký podíl zaměstnanosti v zemědělství (až 20%). Průmysl potravinářství, textilu, chemický (pneumatiky a umělá hnojiva).

Cestovní ruch – až po vybudování infrastruktury.

Lisabon a Porto – významné přístavy.

Azory a Madeira

Apeninský poloostrov

Itálie, Vatikán (v Římě), San Marino

Hornatá - táhne se zde pohoří Apeniny - nejvyšší masiv - Abruzy - nejvyšší vrchol Corno-Grande - 2914 metrů. Zasahují sem Alpy (Dolomity).

Geologicky mladé oblasti - třetihory a čtvrtohory - vrásnění alpinsko-himalájské => neoevropa => zemětřesení a vulkanismus - činné sopky, například Vesuv, Stromboli, Etna - styk Evropské a Africké desky.

Pádská nížina s řekou Pád - příznivé podmínky - ekonomické jádro Itálie.

Subtropické přímořské klima, vyšší množství srážek - ze západu. Směrem na jih je tepleji, Průměrné teploty v létě 24°C v zimě 7°C.

Nejhustší říční síť je na severu - hlavní osou je řeka Pád ústí do benátského zálivu - přítoky z Alp z Apenin. Adiže. Piava, Tibera.

Jaderské moře je poměrně špinavé - zemědělská chemie.

Lago di Garda, Lago di Como, Lago Maggiorie - jezera na jižním okraji Alp - hustě osídlená, v létě je zde velký podíl turistů - vodní sporty, výletní parníky, rybaření. Poměrně teplo.

Trasimenské jezero, Lago di Bracciano, Bolsenské jezero - sopečného původu

Sociální sféra

Civilizační centrum - šíření kultury a vzdělanosti. Spolupráce s Řeky ve starověku v oblasti vzdělání. Etruskové, po nich Římané. Významné městské státy v období středověku (Benátky, Janov, Florencie).

Pádská nížina je hustě osídlena, dále na jih (především v Apeninách) se osídlení přesouvá k pobřeží.

60 milionů obyvatel, rozdílná životní úroveň - na severu vysoká směrem na jih klesá až na nízkou.

Velké množství lidí z jihu se tlačí na sever.

Padánská republika

Ekonomika

Na severu je rozvinuté zemědělství - vinařství, olivový olej, tabák. Je zde také rozvinutý strojírenský a elektrotechnický průmysl. Rostoucí podíl služeb. Jádrem ekonomiky jsou města Milán, Turín, Janov.

Střední část je řídkěji osídlena - služby a cestovní ruch. Spousta turisty navštěvovaných památek v Řím - chybějí zde průmyslové firmy, orientace na cestovní ruch.

Vatikán - nejmenší stát světa s rozlohou 0,44 km² - teokratické zřízení, absolutní monarchie, Katedrála sv. Petra a Pavla, Sixtinská kaple.

San Marino

Jih je řídkěji osídlen, velká migrace na sever do Padánie. Jedna z zakládajících zemí EU. Boom ekonomiky po 2. světové válce (avšak ani vstup do EU nedokázal vyrovnat problémy mezi severem a jihem).

Na jihu chybí moderní vyspělá dopravní síť.

Vyspělé intenzivní zemědělství - víno, pšenice, kukuřice a rýže. Základem ekonomiky jsou moderní služby a moderní průmysl.

Lombardie - Milán, Ligurie - Janov, Piemont - Turín.

Alpy se spoustou středisek

Na severu je početněji zastoupená menšina Rakušanů

Malta

- Cestovní ruch – kulturní a historické památky, moře
- Strategická poloha ve Středozemním moři – poslední Britové, boje s Němci, po Druhé světové získali samostatnost
- Řád Maltézských rytířů – mají možnost udělovat azyl uprchlíkům, cestovní doklady

Jihovýchodní Evropa = Balkán

Prostor bývalé Jugoslávie, Albánie, Řecka, Bulharska a Rumunska.

Chudší část Evropy, problematická část z hlediska politické situace.

Jugoslávie tvořily Chorvatsko, Bosna a Hercegovina, Srbsko, Černá hora, Makedonie, Slovinsko, Makedonie

Přírodní podmínky

Povrch je převážně hornatý.

Kras Kapela (na severu) – Plitvická jezera, pohoří Velebit, Dinárské pohoří – nejvyšší masiv Durnitor, masiv Prokletije,

Nížiny – severní část, výběžky z Maďarska – panonské pánve.

Bóra – studený vítr z pevniny

Pobřeží je velice členité (a hornaté). Istrijský poloostrov, Kvarner (4 velké ostrovy – největší Krk, Cres – působení bory). Dalmátské ostrovy, poloostrov Pelješac.

Masivy hor vytvářejí klimatickou překážku.

Hlavní osu tvoří zde řeka Dunaj. Řeky Dráva, Sáva, Drina, Morava, Neretva (neteče do Dunaje, ústí do Jadranu – rozsáhlá delta Neretvy – úrodné naplaveniny => rozsáhlé pěstování ovoce a zeleniny).

Delta Neretvy - velké množství ryb => rybolov. Rozsáhlé rákosové porosty => hnízdí zde spousta ptactva, ryby, největší pochoutkou jsou zde úhoři. Komerční využití

Ochridské jezero, Prespanské jezero, Skadarské jezero

Sociální sféra

Jsou zde rozmístěny jednotky OSN, hlídají klid.

Multietnický prostor – mnohonárodnostní. Velkým problémem je nacionalismus (Srbové, Chorvaté, Kosovští Albánci).

Náboženské spory – islám (přinesli Turci) – udržel se v Bosně a Hercegovině, Černé hoře, Makedonie, Kosov. Pravoslavní – Srbsko. Chorvatsko – Katolíci.

Přístup k moři – Chorvatsko má široké pobřeží => turismus

Rozdílná ekonomická vyspělost – dříve ekonomicky na koni Slovinsko, Chorvatsko díky turismu, Srbsko – činilo si nárok na ovládání celého prostoru.

Po rozpadu SSSR Slovinsko vyhlásilo nezávislost => Srbsko vyhlásilo válku, avšak brzy odtáhli na nátlak Evropy. Záhy vyhlásilo nezávislost i Chorvatsko, Bosna a Hercegovina.

Slobodan Milošević – prezident Srbska. Srbové nechtěli pustit Chorvatsko se srbskou menšinou => válka => etnické čistky. Přelévá se do Bosny a Hercegoviny (Bosňáci, Srbové, Chorvati).

Byly tam poslány jednotky OSN – nesměli do konfliktů zasahovat a když už tak pouze lehkými zbraněmi => použili je jako živé štíty.

Evropa neudělala nic, nedokázala se dohodnout. Vstoupili do toho Američané => dali ultimátum Srbům. K Američanům jsme se přidali i my – nechali jsme je přelétat naše území. Snaha zničit vojenské a hospodářské cíle, mnohdy zasaženy i civilní cíle.

Srbsko válku ukončilo.

Makedonie

Hlavní město Skopje, bez přístupu k moři. Málo rozvinutá, i přesto, že má větší množství rud. Vyváží především textilie, boty a potraviny.

Výrazná albánská menšina – až 23% (dle Albánců 40%)

Albánie

Vymanila se z turecké nadvlády roku 1913, zaostala na hornatá země.

Doplatila na komunistický systém, který ji izoloval. Vysoce pasivní obchodní bilance. Vývoz textilií, boty a potraviny.

Tirana – hlavní město, Drač – přístav.

Nechtěli se zamíchat do Kosovského konfliktu.

Srbsko

Zůstaly zde dvě autonomní území – Vojvodina – 30% Maďarů, Kosovo – 90% Albánců. Zrušení autonomie kosova vedlo k pasivnímu odporu => vyprovokovalo Srby k agresi vyhnat Albánce.

Černá Hora

V nedávné době se osamostatnila.

Malá populace, má dobré přírodní podmínky => rozvoj cestovního ruchu. Ekonomicky velmi slabí.

Bosna a Hercegovina

Hlavní město Sarajevo

Problémová národnostní struktura – 44% - muslimští Bosňáci, 33% pravoslavní Bosňáci, 19% katoličtí Chorvati.

Země bohatá na suroviny – rudy => výrobce kovů a strojírenských výrobků.

Kosovo

Historicky Srbské území – už od 8. století. Dominují zde Albánci – 90% - Srbové odešli kvůli vpádu Turků.

Bitva na Kosově poli (14. století) – masakr srbské šlechty.

Tito – prezident - populární člověk ve 2. světové válce – Milošević postupně autonomii zrušil – dal Albáncům vysokou míru autonomie.

Peníze z muslimských zemí, část ze zahraničí (Německo).

Vojenský tlak na exodus => odcházejí do Makedonie. Po zásahu USA se vrací Albánci zpátky => začalo vyřizování účtů => odcházejí Srbové.

Makedonie

Ekonomikou patří k nejslabším zemím EU, nízká hodnota HDP. Má status kandidátské země EU.

Vysoká porodnost a přirozený přírůstek obyvatel.

Chorvatsko

Hlavní město Záhřeb,

Pláže => turistický ruch. Historické památky, společná historie s Itálií. Národní parky

Poloostrov Istrije – Pula – bývalé město římské říše => pozůstatky římských staveb.

Brionské souostroví – letní letoviště. Tito si zde vytvořil safari, subtropické rostliny, keře a stromy.

Dalmácie – Paklenice – 7 kilometrů dlouhý kaňon – historické území Chorvatska, povrch je pokryt lesním porostem, ve vyšších polohách řidší (Borovice černá).

Zadar – starobylý přístav – výhodná poloha na poloostrově. Byl také součástí římské říše. Projevila se zde Gotika a Renesance. Nejstarší chorvatská osada.

Šibenik – Národní park Krka – mlýnská zařízení, řeka Krka – vodopády. Krasové útvary

Drogir – turistické středisko, pevnost Kamerlenko – kontrola námořního přístupu ke Splitu.

Split – Diokleciánův palác – tlusté zdi, velká rozloha, vevnitř ve středověku přestavěno.

Ostrůvky – bez vegetace (vypálena požárem), neobydlené, dříve útočiště pirátů.

Plitvická jezera – s 16 nad sebou ležícími jezery, často se objevovala ve filmech. Výškový rozdíl jezer je asi 150 metrů => vodopády. Existují jen 8000 let – od poslední době ledové.

Řecko

Zabírá jižní část Balkánského poloostrova – je velmi hornaté, velice horizontálně členité – největší poloostrov Peloponés (je zde Korintský) průplav, poloostrov Chalkidiky. Spousta ostrovů – v Egejském moři: Sporady, Kiklavy. Kréta v Krétském moři. Jónské ostrovy. Korfu (= Kerkyra)

Pohoří Pindos, nejvyšší hora Olympos (téměř 3000 metrů).

Od západu přichází srážky, ale díky pohořím je východní pobřeží suché. Teploty okolo 27°C v létě, v zimě okolo 9°C.

Kolébka evropské civilizace – období antického Řecka. Po vpádu Turků zde vypukl konflikt => od 15. století až do poloviny 19. století => stagnace.

Po druhé světové válce zde došlo k občanské válce (kvůli komunistům), avšak neúspěšně.

Periferní poloha – slabý kontakt s vyspělými ekonomikami, avšak i přesto nejsilnější ekonomika na Balkánu.

Vztahy s Turky nejsou dobré => problémy na Kypru – Kyperští Turci a Kyperští Řekové – dva státy => občanská válka => Turecko vojensky zasáhlo – „jdou chránit turky“ => Severokyperská turecká republika. Druhá stát – Republika Kypr. => Demarkační čára.

Severní Kypr je zaostalý, jím těží z turistického ruchu.

Spolu s Tureckem je v NATO, avšak i přesto si málem už v minulosti vyhlásili válku.

Vyznáním pravoslavní.

Hospodářská jádra a aglomerace – Athény a přístav Pireas, Soluň. Kolem Athén je koncentrováno 40% obyvatel země a většina průmyslové výroby.

1981 – vstup do EU – demokratizace, růst ekonomiky.

Ekonomika těží z přírodního ruchu – letoviska, ostrovy, Antické památky. Vývoz zemědělských produktů (zelenina, ovoce, olivy, víno, ryby). Bankovníctví, poskytování služeb v námořní dopravě.

Zemědělství nemá dostatek úrodných půd, avšak i přesto má 30% podíl na exportu.

Nerostné suroviny (bauxit, chromit, magnezit, azbest), díky vstupu do EU došlo k podpoře průmyslové výroby.

Bulharsko

Najdi na mapě: Rumunská nížina, Hornothrácká nížina, Stara Planina, Vitoša, Pirin, Rodopy, Apusenské hory, Východní a jižní Karpaty, Dobruža.

Hlavní město Sofija, na západu hornaté, směrem k východu převažují nížiny, severní hranici vymezuje řeka Dunaj (v západní části).

Panoval zde komunistický režim => pronásledování turecké menšiny.

Surovinové zdroje jsou slabí => větší význam má zemědělství s produkty masa, oleje, ovoce, zeleniny, tabákových výrobků, nápoje – hlavní část exportu.

Díky RVHP se potýká s problémy strojírenských oborů (zemědělské stroje atd.). Rozvoj průmyslu po druhé světové válce => RVHP => těžký průmysl.

Snaha obnovit cestovní ruch – pláže Černého moře.

Rumunsko

Jsou zde Karpaty, Transylvánská vysočina, Valašská nížina, řeka Dunaj na jižní hranici, delta Dunaje do Černého moře.

Nejlidnatější stát Balkánu. Má bohaté přírodní zdroje – ropa, zemní plyn, hnědé uhlí, soli, některé rudy.

Ceausescu – komunistický vládce. Sliboval voličům ekonomický rozvoj. Po zvolení nechal popravat a pozavírat své odpůrce. Vybudoval těžký průmysl => násilně začal urbanizovat lidi z venkova do měst, aby mohli pracovat v průmyslu. Začal vnucovat na vesnici městský způsob života – nastavěl na vesnice paneláky => Klesla zemědělská výroba => hlad.

Dostával půjčky od západních zemí (neposlouchal Moskvu,razil si to po svém). Půjčky musel splácet – avšak za cenu ničení ekonomiky => nedostatek potravin a sociálních potřeb.

Komunistický režim pronásledoval menšiny Cigánů a Maďarů (=> problémová autonomie).

Nepokoje horníků v Temešvaru – krvavě ho potlačil, myslel si, že když bude střílet do Maďarů, Rumuni to uvítají, avšak v davu byli i Maďaři. Armáda se přiklonila na stranu povstalců a Ceausescu poražen. Pak byl zatčen – na štědrý den popraven, bez soudu.

Oradea, Timisoara (Temešvar),

Zemědělství má výhodnou polohu v Rumunské nížině – produktivita je však nízká, význam exportu malý.

Nejhustější osídlení – zemědělské nížiny.

Dříve rozvinutý cestovní ruch na černomořském pobřeží.

Kréta

Největší řecký ostrov s rozlohou 8300 km². Má velmi členité pobřeží. Rozkládají se zde tři pohoří. Soutěsky – Samaria s délkou 16 km, nejvyšší místo je 3,5 metrů.

Suché subtropy – dlouhé teplé léto, zima.

Hlavní město je Heraklion. Cestovní ruch, export oliv, vína, skopového masa.

První obyvatelé přišli už v neolitu (mladší doba kamenná) z Malé Asie. V době bronzové přichází Mínojská civilizace – velký rozkvět (největší palác Knossos – 7 pater, dvě krétská písma lineární A a B).

Splachovací záchod, vodovod, vytápění, světlovody. Uctívání býků.

Později se Kréty zmocňují Mykéňané a Dóroví. Římané až do 3. století př. n. l. Od 13. století ji ovládají Benátky => terorizování.

Východobaltské státy

Od západních germánských sousedů se liší především národnostním složením – národy ugrofinské (Finové, Estonci) a národy baltské (Lotyšši, Litvané). Velkým problémem je obrovská Ruská menšina – vlivem integrace SSSR.

V 11. století sem přicházeli němečtí křižáci, pozdější snahy o ovládnutí Dány a Švédy.

Závislost na Rusku => ovlivnění dalšího vývoje => násilné vystěhování a perzekuce části baltské populace. Velké přistěhovalectví z Ruska.

Estonsko – v Sovětském svazu bylo zaměřeno na živočišné produkty (maso, mléko, ryby). Má zásoby hořlavých břidlic. Průmysl se dnes specializuje na nábytek, papír, elektrotechniku. Těžba rašeliny.

Lotyšsko – hospodářská obnova po pádu SSSR byla pomalejší než v Estonsku. Důraz na výrobu dopravních prostředků, telekomunikačních zařízení. Vývoz dřeva a výrobků ze dřeva.

Litva – nedošlo k tak masivnímu přílivu Rusů během integrace v SSSR. Transformace ekonomiky po pádu SSSR je pomalá – důraz na vývoz potravin, oděvů, umělých hnojiv, chemikálií.

Společenství nezávislých států

Zastřešující název pro skupinu 12. států, které jsou dnes suverénní země, avšak dříve byli součástí SSSR, pokračují v hospodářské spolupráci.

Po rozpadu SSSR vznikla otázka co dále: jít každá svou cestou nebo zastřešení společenstvím nezávislých států za hospodářské spolupráce.

Dominantní postavení má zde má Rusko, závislost na Rusku (hospodářská, vojenská, politická).

Přírodní podmínky

Ural, západosibiřská rovina, středosibiřská vysočina, verchojanské pohoří, Kaspické moře s Kaspickou nížinou.

Silné vnitrozemské klima => jehličnaté lesy (směrem na sever tundry a lesotundry), směrem na jih travnaté pláně a na jih, pak pouště a polopouště =>

Slaná jezera v pouštích a polopouštích – především tedy na jihu na východ od Kaspického moře.

Silné řeky Ob (ústí do Obského zálivu u Karského moře), Jenisej, Lena (Moře Laptěvů).

Směrem na jih a na západ se zvedají vysoká pohoří.

Stálá tlaková sibiřská tlaková výše. Nízké průměrné roční teploty, velice tuhé zimy.

Rusko

Rozlohou je největší stát na světě – zhruba 17 milionů km², 140 milionů obyvatel, má záporný přírůstek obyvatel, kvůli špatným sociálním podmínkám.

První světová válka umožnila komunistům dostat se k moci, nucená industrializace, zbrojení => snaha protlačit komunismus do celého světa => rozšiřování hranic, rozvoj těžkého průmyslu, centrální plánování.

Časem se začaly objevovat problémy jako alkoholismus, fyzická likvidace lidí s tvůrčími nápady, zhoršování zdravotního, fyzického i psychického stavu => rozklad komunistického systému.

=> Rozpad SSSR na 15 států – největší je právě Rusko.

Prezidentský typ republiky, některé praktiky z minulého režimu přetrvaly.

Rusko je rozděleno na autonomní oblasti: Komtská republika, Tajmyrský autonomní okruh, Evencký autonomní okruh, Čukotský autonomní okruh, Korjacký autonomní okruh

Gubernátoři – spravují okruhy – kumulace hospodářské a politické moci.

Rusové se snažili potlačit národní identitu přistěhovalectvím Rusů. Kočovné kmeny donutili Rusové žít ve vesnicích, vytvoření zemědělských družstev. Po rozpadu SSSR mají povoleno kočovat, to je problémové, zvláště mladší migrují do měst => vylidňování oblastí.

Problémy s národnostními menšinami – například Čečensko – patří Rusku, avšak Čečenci chtějí vlastní stát => Rusové je vyvražďují.

Různorodá životní úroveň – roste v místech těžby ropy. Celková životní úroveň je velice nízká, ve větších městech je životní úroveň větší, zaostalý venkov. Nedostatek pracovních míst, málo placené.

Za dob SSSR – gulagy na Sibiři, přesídlování obyvatelstva – menšin z pravlasti na druhý konec Ruska – třeba krymští Tataři.

Rusko není řazeno mezi rozvojové země i přesto, že zde jsou oblasti, které jsou na úrovni rozvojových zemí.

Je členem G8, avšak není ekonomickou velmocí, je zde díky své rozloze, svým nerostným bohatstvím.

Vlastní jaderné zbraně => snaha ostatních zemí demokratizovat Rusko.

Vývoz zbraní, dodávka surovin (ropa, zemní plyn,...) – 85%.

Rusko je největší producent surové ropy – největší zásoby v západosibiřské rovině (Chantsko-mansijská oblast). Sedm milionů barelů ropy denně. Snahy státu převést většinu těžby do rukou státu => používání jako politický nátlak.

Největší hospodářské regiony – Moskevská oblast, Petrohradská oblast (kontakty s Evropou), střední povolí (ložiska ropy) – Tatarstán, Baškortstán, střední a jižní Ural – rudy, Kuzbas – rudy kovů, kolem Banjkalu, Vladivostok.

Nemají přebytky obilnin – pěstování ve středu a na jihu evropské části Ruska – plochy dost, ale extenzivní zemědělství.

Velká korupce, mafie...

Velké přepravní vzdálenosti – železnice, obrovské dopravní náklady, zastaralá, špatně fungující.

Ukrajina

Patří k největším (600 kilometrů čtverečních) a nejlidnatějším evropským státům, avšak trvalý pokles obyvatel.

Ve východní části žije velká menšina Rusů – problémy, Ukrajina nechtěla být po pádu SSSR v SNS, ale tlakem z Ruska se stala jeho součástí.

Ukrajinci jsou prozápadní, Rusové jsou proruská => politické problém.

Výborné podmínky pro pěstování obilí, olejnin, ovoce a zeleniny, brambory – avšak má zaostalé zemědělství. Dobrá surovinová základna – počítali s nastartováním ekonomiky, avšak hospodářské reformy se nepovedly => hospodářské problémy => velká migrace do západní Evropy.

Problémy s těžkým průmyslem budovaným SSSR => vysoká nezaměstnanost, problémové menšiny Rusů.

Podkarpatská rus – dřív Československa, později Ukrajiny.

Zakazkavsko

Velice zaostalá oblast, k Rusku připojena v období carů. Vždy odbojné => časté konflikty, velká politická nestabilita.

Pohoří Kavkaz – atraktivní pro horskou turistiku, avšak chybí vybudovaná infrastruktura. Do dneška nejsou oblasti bezpečné.

Velice pestrá národnostní skladba, styk různých náboženství.

Gruzie – Gruzínci (křesťané) + národnostní menšiny – soupeří o území a o moc

Arménie – Arménci (křesťané)

Ázerbájdžán – muslimové, Arméncká konkláva – Náhorní karabach – dříve prosperující oblast, po ozbrojeném konfliktu.

Zásoby ropy v kaspickém moři – město Baku

Středoasijské republiky SNS

Nízká úroveň – rozvojové státy, velké zastoupení Rusů, politicky nestabilní oblast, boj o moc. Islám – vazby na islámský terorismus, problém s distribucí drog.

Velice nepříznivé přírodní podmínky – pouště na jihu – Kyzylkum, Karukum

Pohoří Pamír.

Převažuje zemědělství, průmysl velice slabě rozvinutý.

Aralské jezero – postupně vysychá – dnes již dvě jezera – V Uzbekistánu se měla v SSSR pěstovat bavlna → z řek odtékala voda do zavlažování polí a voda v Aralském jezeru voda chybí. Voda je silně kontaminovaná (těžké kovy, dusíkaté látky z hnojiv).

Pískové pouště – roznáší písek a sůl => velice nezdравé prostředí → vysoká nemocnost.

Kazachstán

Největší středoasijský stát, rozlohou 10. na světě.

Stepní a polopouštní země => kočovníci. V 18. až 19. století ovládli Kazachstán Rusové => stavba měst (původní obyvatelstvo zůstalo pouze na venkově).

Kvůli velké kontinentalitě se sem posílali nepohodlní jedinci => mnoho různých národností.

Země je bohatá na nerostné suroviny jako černé uhlí, ropu, zemní plyn, rudy, stavební materiály. Nerostné bohatství přitahuje zahraniční investory.

V minulosti těžký zpracovatelský (hutnický) průmysl, těžké strojírenství, chemie. Po osamostatnění tento průmysl působí obtíže.

Stepní pěstování i pro vývoz – pšenice, kukuřice. Vývoz také masa, vajec, vína, kůže.

Slabě rozvinutá dopravní síť, silné vazby na Čínu a Rusko (to má zde pronajatý Bajkonur – kosmodrom)

Uzbekistán

Turkmenistán

Tadžikistán

Kyrgystán